



LISTOPAD 1910.

ČÍSLO 9.

BEDŘICH VAŠEK.

Životní dílo Dr. Frant. Förstera.

Ocenění jeho významu pro současnou výchovu.

Kdo si chce zjednatí úsudek o současných proudech výchovatelejších, nemůžte přejíti vedle děl Försterových, aby se u nich nezamyslí. Není to práce jednostranného učence, vznášejícího se v šedých, mlhavých výšinách obstrukcí a principů, nýbrž muže, který zůstal ve styku se životem, a který pořádal množství výchovných kursů s dětmi. Není to práce pouhého praktika, výtečně sice vyškoleného ve svých, do úzkého oboru spadajících povinnostech, ale nechápajícího vztahu, jaký zaujímá jeho obor v širším celku života, nýbrž člověka, jemuž průvod, nadání, píle a vysoké postavení umožnily hluboký vhled do různých oborů a nejnovějších výzkumů vědy. Ani nevzal za základ, z něhož si tvořil své výchovatelejší zásady, jen jednu zemi, nýbrž jezdil do různých zemí, pozoroval na vlastní oči školství i anglické, americké, francouzské a j., tak že stojí na stanovisku, řekl bych světovém. Má také dosti pevné vůle, že neukrývá svého přesvědčení jen v koutečku svého nitra, nýbrž že svůj názor otevřeně řekne, i když ví, že tím vyvolá ve vládnoucím liberálním světě celou bouři odporu. — Nejsem dětinským obdivovatelem Försterovým; ukáži v druhé části své studie, že katolík s ním ve mnohých věcech ruku v ruce jíti nesmí. Ale přiznávám se, že na mnohých místech při četbě jeho prací mi bylo, jakoby mi foukal v tvář čerstvý, zdravý tišivý, silivý radhošský vzduch. A že se tak nevede mně jedinému, patrně na př. z toho, že hlavní dílo Försterovo „Jugendlehre“ (nikoliv malá brožurka, nýbrž kniha mající přes 700 stran, velikých, drobně potištěných!) je rozšířeno v krátké době téměř již v 50.000 exemplářích!

I.

V čem záleží přednosti Försterovy?

1. Již ve volbě základní myšlenky: vůli musí býti dopomoženo výchovou k nadvládě nad ostatními mohutnostmi. Musí býti přítrž učiněna

dosavadním snahám, které pěstily hlavně rozum dítěte. — Kolem nás leží namnoze trosky rozbitých ideálů mravnosti. Vidíme, že materiální vědění, pozorování všech nezměrných výzkumů bádaového ducha, vede, od vyšších zákonů života odtrženo, jen ke zvýšení rafinovanosti ve zjednávání si požitků a k mravní zručnosti. Moderního člověka nazývá F. „katalogem všech možných vědomostí“. A směle prohlašuje, že nechala-li se u člověka zakrnutí vůle pevná činiti dobro, že rozum vyvinutý je jenom „zlodějskou lucernou“, která pomáhá vyhledávati všem nízkým touhám nové požitky.

Avšak i u těch lidí, kteří jsou pro výchovu vůle jakožto cíl výchovy, bývá osudné nedorozumění. Chtějí, aby „osobnost“ byla vychována; nepraví však, co touto osobností myslí. Tento zmatek pozorujeme ostatně i u nás. Má býti v Přerově zřízen ústav s „volnou kázní“, aby se osobnost chovank volně vyvinula. Jak to „volná“ kázeň? Má všecko, co dřímá v člověku, se vyvinouti? Oba ti soupeřové, v duši každého člověka nepřátelským zrakem se měřící, se mají volně vyvíjeti? Či musí býti jeden z nich živěn, aby rostl a sílil, druhý potírán?¹⁾ Nenapadla vám ještě nikdy úžasná neujasněnost v této otázce v současné literatuře paedagogické? Neohroženě sahá F. na toto bolavé místo naší výchovy, nic si nedělá z toho, že zastanci starých řádů bolestně křičí. Do assyrských skal bývají často vtesány obrazy velikých dobyvatelů, jak ženouce se na hrčících vítězných vozích nezadržitelně srážejí k zemi každý odpor: tak vůle naše musí sraziti, rozdrťiti každý odpor pudů, vše co je v nás zvířecího, nižšího musí ustoupiti neodvolatelným požadavkům železné energie. Nebylo by na světě tolik nervosity a nemoci, kdyby zde byla pevná vůle, která všem poměrům vtiskuje neúprosně svou pečeť a neleká se rozplakaně každé překážky, nehynula by bídně tak mnohá nadaná hlava, nehroutily by se celé závody často, kdyby bylo postaráno o vítězství vyšších sil v člověku! „Chabé oddávání se, vyžívání jest nejen mravním úpadem, nýbrž podporuje také vzrůst každého chorobného zárodku v člověku, rozrušuje vůli, činí člověka bezbrannou kořistí všech zevnějších dráždiv.“²⁾ Förster však nepraví pouze A, nýbrž důsledně dodává i B: má-li vůle zdolati tuto tyranskou sebevůli pudů, musí býti cvičena. A uvádí též celou řadu příležitostí, v nichž dítko rádo se bude cvičiti v takovém sebezpřemáhání. Ba neostýchal se ani sejmouti křesťanské askesi šat bláznovství, kterým byla tato v oku moderního člověka dosud přioděna, staví se vedle ní a hrdě na ni ukazuje praví: „Askese neznamena temný útěk od života, nýbrž spíše cvik a utužení oné síly vůle, která nám teprve opravdu zajišťuje královskou vládu nad životem a nad námi samými“³⁾.

2. Druhá věc, již se můžeme učiti od Förstera, je návod, jak máme si zjednati součinnost žáků. Totiž: v každém dítěti jsou vedle sil démonických také síly dobra. Stále se jen zabýváti tutláním zla, taková činnost výchovná by v dítěti vyvolala dojem, jakoby je něco jako kleštěmi svíralo, tak že ani vydechnouti si nemůže. Avšak vychovatelská činnost musí se rozšířiti i na stránky dobré, musí býti jako ona kouzelná hůl v pohádkách, jejíž

¹⁾ „Pohlavní mravouka a výchova“, přel. Ad. Urbánek. Hradec Král. 1908, str. 34.

²⁾ Podobně vychovatelský časopis „Komenský“ nese v záhlaví jako motto výrok Tolstého: „Jedině pravou methodou je pokus, jediným kriteriem jeho jest svoboda.“

³⁾ „Lebensführung“. Berlin, Reimer, 1909, str. 171.

dotek vrací zakletým život a čilost. Tak musí býti odčarovány dobré stránky v nás, dítě musí cítiti, že chce jeho svobodu; že na př. sebezapírání není jen tlak, nýbrž cesta k síle, že poslušnost není jen obět, nýbrž brána k vítězství nad sebou samým, že dobrodiní, prokázaná jinému nejsou pro mne jen ztrátou, nýbrž obohacením mého lepšího vnitřního „já“. A docílí se toho mezi jiným také tím, dovede-li vychovatel požadavky mravní předvésti ve formě, v níž se appelluje na to, co mají děti rády. Na př. děti zajímají nesmírně popisy výzkumných cest do neznámých dosud krajín; jak lehounko lze na to navázati, jak sami mají podnikati výzkumné cesty do země, již tak málo znají — do vlastního nitra, aby pozorovaly své dobré i zlé náklonnosti. Děti rády ukáží, jak jsou silné; upozorniti je, že mají příležitost svou sílu ukázati — jen že bude k tomu třeba síly veliké — na př. aby trpělivě snesly když jim ublížili bratr nebo sestra. Dětem velice imponuje, když slyší, že hasič vytáhl z plamenů už už hořícího člověka; chtěly byste i vy, děti, někoho zachrániti? Máte spolužáka, pomozte mu, aby se napravil. — Ovšem tyto věty jsou jen suché dispozice které musí býti teprve dle poměrů produševněny.

Mimochodem řečeno: vzácná myšlenka o buzení součinnosti u dětí není nová; vždy žádali na příklad řádní katechetikové, aby se mravní předpisy podávaly tak, aby v nich dítky necítily protivných pout, nýbrž toužebná dobrodiní. „Mé jho jest s l a d k é“. Nové u Förstera je to, že podává v „Jugendlehre“ množství příkladů, opravdu velice cenných, jak in concreto tuto v praxi o b t í ž n o u zásadu prováděti.¹⁾

3. Jinou předností díla F. je to, že uvádí nás do života dítek. Žijeme sice mezi dětmi, ale chybí nám mnohým takřka klíč, abychom si otevřeli jejich duše a nahlédli do nich. Náš rozum je příliš oslepen věděním, jak zrak člověka, jenž chvíli musel hleděti do slunce. Žijeme mezi dětmi, ale jsou nám jako kniha zavřená. A proto mnohá naše sebe lépe míněná rada nemá většího účinku, než-li rána, vystřelená do tmy; proto také naše působení na mravy dítek je jaksi cizí, tvrdé; potřebují chléb, a my — ani netušíce — podáváme jim kámen. Právě po této stránce jsou F. rozpravy ethické s dětmi, uveřejněné v „Jugendlehre“, bohatým, zlatonosným nalezištěm motivův a pokynův. Nikoliv abych jich používal s otrockou nesamostatností; ale abych se naučil h b i t ě j i č i s t i v dětské duši, zvláště v duši dítěte vyrostlého v moderním, otravném rozrušeném ovzduší, kterýžto typ dítěte dá vychovateli, který přece vyrostl

¹⁾ Se samočinností úzce souvisí i výchova k zodpovědnosti. Důležité zvláště ve státech konstitučních a republikánských. Kdo není si vědom své zodpovědnosti, nezastane svědomitě svých povinností. V Americe za tím účelem zavedena na mnohých školách žakovská autonomie. Totiž žáci o mnohých školních záležitostech rozhodují sami; volí si svého starostu, výbor, soudní senát. Učitelský sbor diriguje vše jen z povzdálí. U nás v Rakousku tato otázka se stala akutní v tomto roce, protože dle úmyslů ministerstva vyučování a na přání ředitelů mnohých středních škol má se zavést žakovská samospráva na některých středních školách, aby se v žácích dorůstajících v jinošství vytvořil „samostatný charakter, cit zodpovědnosti, úcta před vlastním zákonem a ústavou“. V Pulji je již samospráva zavedena na několika ústavech. — Dle dosavadních kusých zpráv se mi vtírají tyto tři pochybnosti: 1. Nevsugeruje se při jen trochu neopatrném p r o v á d ě n í se strany ústav mladým lidem myšlenka, že zákon má svou závaznou sílu z nich s a m ý c h? 2. Není obavy, že bude mládež pojímati pojem „zodpovědnosti“ příliš ú z c e; jen jako zodpovědnost vůči společnosti? 3. Mladí lidé si ožíví vědomí, že jsou zodpovědní, není však punctum saliens v této otázce, aby měli dosti síly, svědomitě jednati, a nikoliv pouhé oživení si vědomí?

ještě za jiných, uklidněnějších poměrů, zvláště mnoho lámání hlavy. Tedy jakási „pomoc k svépomoci“. —

4. Ve všech časopisech vychovatelských hlavně ovšem liberálních — je slyšeti stále o jakémisi hnutí pro etiku ve škole. Hlasy se stále stávají slyšitelnější; v Americe a Francii už prorazily, Anglie, Švýcarsko silně ohroženy, v Německu, Rakousku dosud výsledky snah jsou dosti nepatrné. Co chce toto hnutí? Kde vzniklo? Kdo za ním stojí? Jaké mělo důvody, že směle zvedlo svoji hlavu a duplo si proti dosavadním zprostředkovatelům mravouky? Jaký jest jeho rozsah? Jaká nebezpečí jdou v jeho průvodu? — O všech těchto otázkách informují práce F. Ve druhé části rozpravy ukáží, že katolík nemůže se postavit na stanovisko F. v oceňování základů tohoto hnutí. Naše stanovisko, když se díváme na toto hnutí tak jak nyní jest, jest namnoze stanoviskem vojáka, měřícího s výšiny ostřížím zrakem počet a síly v nížině v záři ohňů rozvinutého tábora nepřátel. Ale neznám díla, které by o snahách po zavedení vyučování mravnosti bez podkladu náboženského podávalo názor úplnější, všestrannější a více vyčerpávající. —

5. F. zná dobu současnou skrz naskrz. Jeho bystrému oku nemohlo zůstatí skryto to, co je základním rysem současných poblouzení: spoléhání na vlastní rozum. Člověk chce svým omezeným rozumem sám zjednatí si jasno v základních otázkách života! Svým rozumem r o z p t ý l e n ý m! Přece všude se žádá, aby jen lidé kompetentní v dané věci měli slovo. Nebudu chtítí přece poučovati strojníka odborníka o strojnictví, když mu nic nerozumím. Ale ve věcech náboženských, v otázkách ze všech nejtěžších, jež v životě se vyskytují, chce býti každý odborníkem! „Každý famulus Wagner a každý břichopásek se vypínají jako vyvýšení interpreté nejhlubších otázek života a duše!¹⁾ Možno zde užiti slova, jež napsal Göthe ve svých „Epochách ducha“: „Každý jednotlivec vystupuje jako učitel a vůdce a vychvaluje svou úplnou hloupost jako vyhraněný celek . . . Je zde zase TohuvaBohu.“²⁾ Už i ve Francii uznávají, že všechny snahy, vymaniti se z vlivu náboženského, zpřetrhati všechny styky s tradicemi minulosti, všude zavéstí jen úctu v l a s t n í h o rozumu, mají jen ten výsledek, že „zavládla naprostá duchovní anarchie v základních otázkách lidské společnosti“³⁾. Všude se uplatňuje „svobodná konkurence“ všech možných nesmyslů! „Jaký užitek má lidstvo ze všech těch bludných cest? Kolik mohlo býti výše vystavěno, doplněno a prohloubeno, kdyby se jen lidé namáhali, aby veliké, dávno dané pravdy promyslili, rozvinuli je v důsledky a užili na život! Prohloubiti se v tradici neznamená snad zřící se vlastního úsudku a pozorování, znamená jen počítí vlastní práce na vyšší a širší basi zajištěných pravd, poznati bludy a jednostrannosti jako takové, místo aby prastaré zvrácenosti zase znovu prodělával a nejlepší léta svého života promrhal na pouhých bludných cestách“.⁴⁾

Ať se tedy naučí dítě s úctou se skláněti před vyššími pravdami, a před těmi, kteří je reprezentují: rodiče, představení, hlavně církevní. Ať se učí poslůš-

¹⁾ „Autorität und Freiheit“. Kempten, Kösel 1910, str. 34.

²⁾ Tamže str. 85.

³⁾ Tamže str. 45.

⁴⁾ Tamže str. 101, 102.

nosti. F. uvádí¹⁾ Johna Stuarta Milla : „Raduji se, že se rozpadl starý násilnický system vyučovací, který však přece aspoň potud něco vydal, že vnutil některé zvyky Nový system, zdá se, vytváří pokolení lidí, kteří jsou neschopni, aby něco nepříjemného pevně vzali do rukou.“²⁾ Jinde praví F. sám : „Člověk může pozorovati, jak z přísné kázně středověku vychází celé množství charakterních, pevných a originelních lidí. . . . Rozkladný vliv renaissance přivedl s sebou jen epochu úpadku v každém ohledu“.

Že mnozí lidé na sobě dosud nepocítili tohoto všeobecného rozkladu, třeba již dávno stojí stranou, mimo kteroukoliv náboženskou společnost? „Oni sami nevědí, jak silně jejich veškera duchovně-mravní existence je prosáklá a nesena oněmi starými náboženskými představami, ačkoliv jejich rozum je již dávno zavrhl“³⁾. Jsou moderní lidé, jimž „jejich polovičatost nikdy nedovolí k plnému vědomí nebezpečnosti a neudržitelnosti jich (protináboženského) stanoviska, protože ještě posud bezděčně tráví z oné, svět přemáhající síly starého Credo. Teprve až jednou rozklad základních pravd zachvátí daleké kruhy, až náboženské vlivy v širokých vrstvách doznějí, a nebudou již zakrývatí nahoty moderního stanoviska, pak teprve začnou v moderních kruzích dívat se jinýma očima na problém „círky““⁴⁾

6. S nemilosrdnou logikou vystupuje také F. proti bludům, jež zachvátily velikou část vychovatelů; že totiž zlořádům v oboru nemravnosti může býti odpomoženo důkladným sexuálním poučováním. „Je dnes celá řada spisů, které jsou věnovány tak zvanému pohlavnímu poučení, a považují to za jednu stránku této úlohy, aby začaly to nadšeným vychvalováním processu plození“.⁵⁾ Nač to? Stačí jen povšechná orientace, a to ještě observatis observandis! Nač přeplňovati fantasií těmito obrazy? Je možné, aby tyto obrazy v neklidné fantasií tiše spaly? A přece „pohlavní půvaby nabývají své vlastní největší moci jen ovládnutím obraznosti Já bych upozorňoval mládež na to, jak hluboce obrazy, kterými napájíme svou obraznost, určují veškero naše příští jednání, a veškero naši stálost.“⁶⁾ „Poučení o sexuálních věcech mělo by se dít tak, aby od fyziologických processů přímo odvádělo, místo aby pozornost příliš intensivně k němu připoutávalo. Tohoto odvedení se nejlépe docílí tím, že se orientace o fyziologické stránce podá naprosto jako něco podřízeného, jako pouhý podklad pro vyšší úvahu — tak že do popředí života představového pronikne nikoliv fysický pochod, nýbrž to, jak si zde počíná člověk produševněný, jak se zde povznáší k vládě“.⁷⁾ Záleží hlavně na tom, aby celkový ráz výchovy byl správný. Je-li vůle vychována k pevnému podřizování se mravnímu řádu, postačí, až přijdou léta nebezpečí, jen poukázati na nového nepřítele. „Avšak rozhodně bych se postavil proti přímému výkladu o podrobnostech lidského rozplozování před celou třídou. Kdo si toho

¹⁾ Schule und Charakter, Zürich, Schulthes, 1907, str. 68.

²⁾ Tamže str. 106.

³⁾ Jugendlehre 1906, str. 521.

⁴⁾ Autorität und Freiheit, str. 88.

⁵⁾ Lebensführung, 190.

⁶⁾ Pohlavní mravouka a výchova, str. 106.

⁷⁾ Jugendlehre 613.

nevšimá, nevidí, že stud je přece jen nejvyšší ochranná síla v životě pohlavním¹⁾ A mluví s úžasem²⁾ o „neuvěřitelném naprosto popírání zachranného studu“ v příslušné literatuře.³⁾

Vniknutí do současných názorů vychovatelských dělá na začátečníka dojem jako ohromné dílny železáren na člověka, který poprvé do nich vkročil: slyší jen ohlušující hřmot obrovských kladiv, bijících do kusů železa, svištění a bzučení řemenů, volání dělníků, vidí báječnou rychlostí se točící kola strojů . . . za chvíli je všecek omámen tím, co vidí, už se oň závráf pokouší, už nerozeznává té směsice, která se mu černá před očima. Ale když později zas přijde, už si smysly navyknu na tento život, a pod návodem zkušeného průvodce začne rozeznávat jednotlivosti, a rozuměti jim a jich vzájemným vztahům. Tak díla Försterova mi připadají jako průvodce, který nás přívětivě bere za ruku a doprovází a vysvětluje a oceňuje názory, v jichž mámvivém ovzduší stále žijeme, a jimž každým rokem spletitosti ještě přibývá.

II.

1. S mnohými názory Försterovými není možno souhlasiti. Jest to především myšlenka, která se jako červená nit táhne všemi jeho spisy, že se má při ethickém vyučování budovati vše na dobrých vlohách k mravnosti, které každému jsou vrozeny, a že jednotlivá náboženská vyznání mají ve svých zvláštních náboženských hodinách, vedle hodin věnovaných ethickému

¹⁾ Pohlavní mravouka a výchova, str. 100.

²⁾ Tamže, str. 5.

³⁾ Jaký hrozný zmatek v této věci u nás v českých zemích panuje, ukazuje právě vydaný spisek A. K. Ousteckého: „Sexuální náměty čítanek“. Nejenom, že z knihy té zeje bezedná prázdnota a diletanství; nýbrž kdyby se provedlo to, co spisovatel navrhuje, musili bychom na školách vztyčiti černý prapor a nade dveřmi upevniti nápis: „Hroby mravnosti.“ A to, chvála Bohu, o našich školách nikdo říci nemůže! — Na příklad: Na straně 10. dává návrh, jakoby se měly dětem od šesti do sedmi let vpraviti předběžné poznatky pro sexuální poučení. Činí to způsobem tak triviálním, tak neslušným, že se toho zde ani neodvažují říci. Dětem šesti až sedmiletým! — V dalších létech mají býti už tak děti do věci zasvěceny, že o dětech devíti a až desetiletých píše: „Čítanka tu“ (totiž o plození zvířat a rozmnožování se rostlin) „často poví tolik a tak jasně, že výkladů širokých takřka netřeba a učitelé — vychovateli postačí, připojí-li stručnou někde poznámku: „Co pozorujeme u tohoto zvířete (u této rostliny), platí též obdobně pro lidi a obráceně“. (Str. 24). Dětem od jedenácti let počínajíc má se promluvíti o nákaze venerické a pohlavních nemocech! (Str. 35). Na 36.: Nepovažují za správné, když hodlají poučení o pohlavních nemocech ze škody vyloučiti, ale při tom chtějí nazírání na nahé postavy lidské sem zařaditi. Já bych nejraději oboje spojil“. — A to jsou ještě nevinoucké věty proti jiným, jichž zde není možno uvést, a jimiž chce poučovati ten člověk děti na obecné škole. Může cholerový bacil rozšířený ve velkoměstě hrozněji řídit než taková slova v duších dítek? A víte co ještě žádá? Člověk nevěří svým očím. „Těm učitelům, lékařům, rodičům, kteří jsou v obor tento zapracováni, budiž“ (totiž dle souvislosti, ve volbě metody rozsahu lásky, prostředků sexuálního poučování) „popřána volnost, úplná volnost, potřebná k experinentu“. (Strana 48). — Ubozí, opravdu ubozí lidé, kteří musí zabít čas četbou této takové knihy! Každé minutky věčná škoda! Na konec prosím všechny ty, již jsou nuceni svým povoláním jako vychovatelé zaujmouti stanovisko k této těžké otázce, slovy velikého světce moralisty: „Prosím své posluchače, aby toto pojednání pouze za tímto (svatým účelem četli, vzdalující od sebe všelikou zvědavost, a aby v té době častěji svou mysl k Bohu povznesli a Panně Neposkvrněné se odporučili, aby mezi tím, co se snaží duše jiných pro Boha získati, sami na svých škody neutrpěli“.

vyučování — po případě rodiče doma, podati náboženské odůvodnění těchto ethických zásad. Na školách nábožensky silně smíšených by se ovšem podávalo jen toto ethické vyučování bezkonfesií.

„O sebezapření, pravdomluvnosti, a trpělivosti a soucitné lásce ve styku s bližním, o zodpovědnostech a povinnostech v okruhu rodinného života nedá se s konkrétního pozorování života a lidí říci tolik samozřejmých a povzbuzujících pokynů, že dítkám otázka o posledním „proč“ ani nenapadne. A jak již řečeno, odpověď na tuto otázku se dá pak mimo školu dle zvláštního přesvědčení rodičů a letor dítek“.¹⁾ Odkud bude čerpati tato mravouka své zásady? Není to náhodou, že Kantovo učení, že si mám sám dávatí zákony, právě tehdy se zjevilo, když demokratická myšlenka slavila své první vítězné tažení Evropou: býti svobodným z n a m e n á býti s v ý m v l a s t n í m z á k o n o d á r c e m, ale především v tom smyslu, že svoboda stává se skutečnou jen tam, kde kázeň, která dříve vedla a poutala z vnějšku, jest nyní p o t v r z o v á n a a c h t ě n a o d n e j v n í t ř n ě j š í o s o b n o s t i č l o v ě k a“²⁾. „Všechno jest vystaveno na písku, co zanedbává s p á s u d u š e“³⁾ (tato „spása“ nemyslí se ve smyslu křesť. nýbrž čistě pozemská spása, řekl bych, zdraví duše, t. j. že duše není si ničeho vědoma proti mravnímu řádu nyní platnému, tedy jen jakási občanská přirozená zachovalost“).

Nemůžeme za nic na světě připustiti za našich poměrů pouhého ethického vyučování s vyloučením náboženských námětů. Už proto ne, že neuznáváme — aspoň pro naše evropské země platnost důvodů, o něž opírá F. své přesvědčení, že o tom není nejmenší pochybnosti, že ethické vyučování si dobude během tohoto století vynikajícího postavení v celém vyučovateltví“⁴⁾ Může se to považovati za důvod pro nutnost ethického vyučování, že při vyučování náboženství nedbá se nyní na potřeby skutečného života? Že se hlavní důraz klade na poznání článků víry, kdežto řešení skutečných těžkých mravních konfliktů, v nichž se jednou bude dítě potáceti, zůstává netknuto? Dejme tomu, že je tato těžká obžaloba náboženského vyučování správná. Ne že bych toto obvinění připouštěl, nýbrž pravím: Dejme tomu! Plyne z toho že se musí zavést hodiny pro přirozenou etiku? Vždyť F. sám uznává, že přirozené polnutky ve mnohých případech a b s o l u t n ě n e d o s t a č í. Nač tedy uchylovati se k m ě n ě v y d a t n ě m u p r o s t ř e d k u? Není přirozenější, aby náboženské vyučování rozestřelo svůj posvátný plášť ještě dále a zahalilo jím i veškeren život dítek, což ono ostatně v zásadě vždy mělo ve svém programu? — Či je náboženství neschopno, aby přirozené snahy, jež mohou v dítěti zvýšiti lásku k mravnímu řádu, objevilo a plně využítkovalo k tomuto účelu? — Nemá tajemné moci, Bohem dané, aby i tyto přirozené síly posvětilo a rozpoutalo k vzletu, jehož by se nikdy neodvážilo, kdyby bylo odkázáno jen na řád a síly přirozené?

Opírá dále F. svůj návrh o faktum, že mnoho lidí je proti náboženství tak roztrpčeno, že vyučování náboženské jest holou nemožností. Má na mysli

¹⁾ Jugendlehre, str. 195.

²⁾ Schule und Charakter, str. 86.

³⁾ Lebensführung str. 256.

⁴⁾ Jugendlehre, str. 665.

hlavně poměry americké, kde opravdu se ve státních školách náboženství nevyučuje. Protože rodiny nemají z veliké části ani kdy, ani schopnosti, aby nějaké mravní vychování soustavně dali, a protože vliv náboženský je znemožněn, vyrůstá mládež beze všeho pěstění nejpodstatnější otázky života. Z té příčiny se má zavést tuto ethické vyučování. — Dobrá. Věřím Försterovi, že jeho úmysl je čistý, totiž když není možno dosíci cíle nadpřirozeného, aby se hledělo prosaditi aspoň dosažení cíle přirozeného, nerušeného občanského spoluzití a jakéhos takéhos vnitřního klidu. Věřím dále, že F. snahy prosaditi „laickou morálku“ nemají hrotu protináboženského, který je hlavní věcí na příklad v ethickém vyučování škol francouzských. Ale jakým právem směli bychom vnutiti tento poslední zoufalý prostředek záchranný dítkám v těch zemích, kde poměry nejsou ještě ani přibližně tak znetvořené? Proč bychom měli takto pracovati do rukou svobodných zednářů, kteří přece nic jiného si nepřejí, než odvrátiti pozornost lidstva od náboženství na tuto „čistě lidskou ethiku“, a tak je nepozorovaně odkřesťaniti, a jichž vůdce Dr. Conrad zřejmě prohlašuje¹⁾: „Po křesťanském věku s jeho neblahým dualistickým názorem světovým věčnosti a pozemskosti rozbřeskne se věk čistého lidství, v němž Mohamed a Buddha, dogmatický Kristus a neomylný papež jsou odbytými autoritami, a v němž jen jediná myšlenka hledá svého nejčistšího vtělení: myšlenka lidskosti“. — Každíčkou píď této svatě půdy musíme hájiti, a třeba svou krví!

2. Není ani řeči, že bychom zaměnili své, náboženstvím odůvodněné mravní zásady za ethiku přirozenou, protože bychom nic nezískali, nýbrž — a mnoho! — prodělali. Dokud je kolem nás všechno tichounko a ticho, jak za vlažného vánku letního, jasného podvečera, tenkrát ovšem přirozené pohnutky stačí, aby mne udržely v mezích dobra. Rád bych však věděl, zda udrží přirozené motivy člověka ve chvílích, když pokušení jím lomcuje a třese jak nejprudší vichr olámanou haluzí stromu, když zlo nás už už zdvihá a svírá jak obr svými drtivými pažemi maličké děcko, neb když hřích nás k sobě láká nejsvědňějšími hlasy! Když má tak vrah, řekněme Hauser, před sebou svoji oběť, a když již mu vnitřní hlas našeptává: „Jen bodni, rychle, toto všechno bude tvé, a stopu za sebou lehounko smažeš!“ Odstraší v takovém okamžiku vnitřních děsných bojů člověka od zlého pohnutka: „Učiněné bezpráví padá zpět na svého původce, protože jej činí horším.“²⁾ Bláhovost! — Nebo potřebuji si jen přecísti na př. přirozené důvody, kterými se má udržeti obchodník v poctivosti, abych se přesvědčil o ubohosti pouhé přirozené ethiky! A přece tak tam ty důvody krouť a šroubuje! A co je po ethice, která mi právě v kritických chvílích kdy již již omdlévám hrázou, vypoví službu?!

Co zmohou v životě motivy nadpřirozené? Zamysli se, budeš teď v zimě někdy večer v černou hodinku ve své světničce dumati sám a sám, nad životem sv. Anežky římské, sv. Františka z Assissi, sv. Františka Xaverského, bl. Zdislavy atd., atd., co zmůže duše jednající z pohnutek nadpřirozených, ale ne duše sama, nýbrž milost boží s ní!

¹⁾ Bauhütte, 1874, str. 72.

²⁾ Lebensführung str. 233.

Tyto studnice vody živé bychom měli opustiti, a jíti si kopati cisterny, cisterny rozpukané?!

3. Kdybychom i chtěli uznati za normálních případů oprávněnost vyučování přirozené ethice, nemůžeme a nesmíme! Člověk je stvořen k cíli nadpřirozenému, a jen nadpřirozenými prostředky víry a milosti může býti spasen. Kdybychom měli svobodu, voliti si mezi cílem přirozeným a nadpřirozeným, a podle svého rozhodnutí sáhnouti po prostředcích, pak by bylo něco jiného. Ale náš nadpřirozený cíl je dán, dán instancí, od níž není odvolání a proto musíme, nechceme-li se zpronevěřiti nejzákladnějším větám lidského života, sáhnouti po prostředcích, které pomáhají vyšvihnouti se k výšinám cíle nadpřirozeného. Zde nemůžeme znáti kompromissu. „Kdo není se mnou, proti mně jest“, praví Kristus Pán. Píše sice F. v letoším vydání své „Jugendlehre“ na str. XI. a XII., že církevní kruhy nemají stroze odmítati snah ethických společností, a dodává: „Spočívá přece v ethickém hnutí mnohoslibný začátek návratu ke kultuře nitra“. Ale je kultura, kultura ducha již to, co my míti musíme? Nějaký Göthe, Sv. Čech, Heine, Fr. Krejčí mají jistě též kulturu ducha, můžeme však o nich říci též, že je to život náboženský ve smyslu křesťanském, nezbytná podmínka k dosažení cíle nadpřirozeného? Nebývá tato kultura nitra jen jakousi hospodou v půli cesty, jejíž kouzelná atmosféra jako sterými zlatými nitkami nepozorovaně obepřádá své hosty, a nepustí jich už dále, k vlastní metě žití?

Obdivujeme se geniálnosti Försterově, jak dovede v duších objevovati skryté síly; učíme se od něho, jak máme dětem vštěpovati nejenom zbožnost, nýbrž i netajiti před nimi pokušení, jimž budou jednou jich víra a jich zásady vystaveny, uváděti je do bojů života a udávati jim prostředky k vítězství; uznáváme, že za poměrů krajně kritických, kde lidstvo zacpává si uši před hlasem náboženství, dle zásady, „lepší něco než nic“, je dobré apellovati aspoň na přirozený hlas svědomí. Ale při vši své úctě vůči Försterovi nemůžeme se spokojiti s touto pouze přirozenou mravoukou! Nemůžeme se s ní smířiti ani pod tou podmínkou, že by se vedle ethiky přirozené vyučovalo náboženství, jež by dodalo sankce těmto zásadám. Nějaký císař může v nutném případě vybrati daně na vedení války, a až když byly vydány, nechati si je dodatečně schváliti od zákonodárného sboru. Dělník v továrně může vzíti už hotové dřívko zápalky a pohroužiti je pak do příslušné tekutiny. Ale zásady mravnosti a věrouky jsou příliš spjaty nesčetnými neviditelnými vlákénky a vztahy vnitřními, než aby bylo možno bez ohromné škody je od sebe odtrhnouti!

Ostatně pod kletbou zásad přirozené ethiky, uznávající jen lidskou mravnost a spoléhající se jen na své lidské síly s pyšně ignorujícím odmítáním milosti boží, trpí i Försterovy pokyny. Není jasného měřítko, dle něhož by se rozeznávalo podstatné od vedlejšího. Mnohému prostředku v rozpacích připisuje se účinek, jež ve skutečnosti sotva kdy bude míti. Na doklad na př. místo, na němž spisovatel si pochvaluje názor jistého vychovatele černochoů, že první a nejdůležitější věcí, abychom z černochoa vychovali člověka, jest, abychom ho naučili používat kartáčku na zuby. To prý je důležitější než učiti jej čísti. Neboť dokud se nenaučí čistotnosti, že je i jejich život nečistý a nepořádný.¹⁾ Ovšem takových míst je v jeho knihách poměrně málo.

¹⁾ Jugendlehre str. 329. Sr. i str. 330, str. 525, 526, 616—618 a j.

Ještě poslední otázka: jaké je spisovatelovo stanovisko k náboženství? „Věřím, že nejen náboženství, nýbrž i církev zůstanou věčnou potřebou člověka a přejí si tedy nikoliv úpadku, nýbrž vzrůstu církevních životních útvarů.¹⁾ Osobně bude jistě pro křesťanství; ale smysl, jak užívá jednotlivých terminů náboženských ve svých spisech, se silně liší od významu církevního. Cathrein by řekl: „Jsou to pouhé vývěsní štíty.“²⁾ Je to zvláště patrné v knize „Lebensführung“. Na př. str. 35: „Hluboký smysl spočívá v prastaré víře, že bohové bývají obětí usmíření a skýtají svou pomoc tomu, jenž k nim úpí: kdykoliv si nějakou oběť uložíme (totiž sebezapření), to osvobozuje vyšší síly v našem vlastním nitru a posiluje nás ve všem, co konáme!“ Přece „oběť“ má docela jiný náboženský smysl. — Nebo str. 143: „Správný poměr přirozenosti a ducha nezáleží v tom, aby byl duch vtržen do všech temných virů přirozenosti. Spíše by měl duch vládnouti takovou silou, aby smyslnou přirozenost donutil po ničem netoužiti, co sám zavrhl. To je těla vzkříšení“. Opravdu, to je těla vzkříšení? Sr. i na str. 57 (o posledním soudu) str. 81. (o shledání se v nebi), str. 93. (o spáse duše; v čem tato spása záleží, je vysvětleno ve větě předcházející: „Účelem života není útěk před nepříjemnostmi, nýbrž ve stupňování naší statečnosti a naší velikosti duševní v přemáhání“ tedy určení čistě pozemské). Vysvětluji si toto snižování náboženských pojmů na pouhé symboly vnitřního života tím, že kdyby je uvedl v plném původním významu, že by se od něho kruhy náboženství odcizené, jimž chce F. též zachovati aspoň základy mravnosti, tak rozutekly, jak s louky houfy černých ptáků, něčím poplašených. Jen že když již přirozenými pohnutkami dovede F. tak působiti na své čtenářstvo, co dobrého by mohl teprve vykonati pro lidstvo, kdyby postavil své vlohy ve službu nerozředěné pravdy, kdyby nahradil své tlumené světlo, jimž osvěcuje cesty mravnosti, plnou oslňující září Kristovy pravdy!

* * *

Celkový úsudek:

Studium spisů Försterových, především jeho „Jugendlehre“ a „Schule und Charakter“, stírají s nás zastaralý partikularismus, otvírají nové, velké obzory, uvádějí nás mistrně do nitra současného dítěte. Proto studium jich nezůstane bez užitku pro toho, kdo jich nepovažuje za něco dokonalého, nýbrž za východisko, za podklad, na něž nyní naváže další materiál z nevyčerpatelných dolů náboženství, aby tak budoval v duších dětských velkolepé, majestátní domy Duchu svatému.



¹⁾ Jugendlehre str. 122.

²⁾ Moralfilosofie, 1904 II. T. str. 5.

J. BÝŇOV.

Shakespeare William o antice.

Slavný tento anglický dramatik, jehož nestihl podnes nižádný smrtelník v umění jeho oboru a o němž podnes platí slova, jež napsána r. 1616. na jeho pomník ve hl. chrámu ve Stratfordu:

Poutníče postoj, proč pospícháš mimo tak rychle?

Čti, můžeš-li, jakého muže závistná smrt

sem přinesla: Shakespeara, s nímž umřela

živoucí příroda, jehož jméno jedině zdobí jeho hrob

lépe než veškeren lesk; ve všem co napsal,

žije vysoké umění, každá strana odhaluje nádherného ducha jeho.

Muž tento, sláva dramatického umění, potěšení a slast lidu, div jeviště, soudí o antice docela jinak než pochybní umělci moderní zbožňující antiku. Škoda, že řada jeho skvělých názorův o antické humanitě a blaženosti zůstává u nás bez povšimnutí; ba, zdá se, že jest ututlávána, aby neproniklo svědectví muže tak vzdělaného a geniálního jako Shakespeare, muž, jakých vykazují celá tisíciletí jen několik málo, jichž jména ozářená gloriolou slávy přetrvají věky.

Obíraje se studiem jeho nesmrtelných děl, našel jsem v jich řadě dojemnou tragedii „Timon Athenský“. V díle tomto nedostižně plasticky a s geniální ostrovní kreslí se charaktery intelligence athenské. Dílo předpokládá obsáhlé studium nejlepších pramenů historicko-kulturních. Výroky a posudky Platonovy, Aristotelovy, Ciceronovy, Senekovy, Plutarchovy, Thukydidovy, Herodotovy, Polybiovy atd. jsou zde oděny formou života věrně dle přírody.

Před oči naše vystupují postavy umělců, boháčů, úředníkův i služebnictva antického v celé nezastřené podobě, jež vyznačuje se na jedné straně prostopášností, na druhé lakotou, lichvářstvím. Na jedné straně překypující změkčilá dobrota a přepjatá vlídnost chorého bohatce, na druhé straně přetvářka, úlisnost, šibalství, tvrdost, necitelnost antická, jižto milosrdenství jest vadou srdce. Když zástup athenské intelligence vyssál štědrého Timona, odkopli ho jako předmět bez citu. Dokud měl Timon hojnost, přijímali od něho dary, hostiny a skvosty; když zchudl, nechtěli mu zapůjčit ani nepatrné jistiny, ba, poslali sluhy upomínat, by zaplatil jim za to, že nosili darované jim skvosty. Sluhové měli býti dle návodu neodbytní a směli; — a byli — až si Timon utrápen a pomaten stěžoval: „Co věřitel, to ďábel.“ Ubohý muž se na konec utýrán upomínáním dluhů zbláznil.

Umělci a básníci jeví se tu jako pochlebníci, kteří sladkými slovy hledí vymámit peníze, kteří umění své považují za řemeslo.

Alkibiades, vojevůdce se dvěma nevěstkami výtečně charakterisuje nemravnost antickou. Shakespeare dokonce omlouvá jeho zrady; neboť byl

k nim dohnán tvrdostí, bezcitností a pedantickou přísností athenských soudců, kteří odsoudili jeho přítele na smrt. Ba, dokonce pokládá Alkibiada za šlechetnějšího než celou athenskou inteligenci, neboť dal se uchlácholít k mírnosti v okamžiku, kdy mohl pomocí rozezleného vojska zničit celé Atheny.

Hrubý filosof Apemantus, blázen a slušové Timonovi byli nejšlechetnějšími lidmi celého slaveného města Athen.

Než přihlédneme k jednotlivým částem blíže.

Tragedie „Timon Athenský“ dělí se na 5 aktův, jak Shakespeare měl v obyčeji ve svých dramatech.

V I. aktu představuje se síň v domu Timonovu. Přicházejí malíři, básníci, klenotníci, obchodníci a jiní, aby něco vyzískali od zámožného Timona. Všichni závodí v tom, jak by Timona vychválili a jemu se zalichotili. Přicházejí i senatorové za týmž účelem nechvalným. Básník v údivu volá: „Viz, jak sem vše proudem běží, pravé moře návštěv a ctitelů!“

Sluha Ventidiův přednáší Timonovi prosbu svého pána, jenž pro dluhy byl uvězněn; ani vlastní otec nechtěl mu pomoci z vězení; měl asi pádné proto důvody. Timon ho vyplatí a ještě ho pozve k sobě a dá mu podporu na živobytí.

Předstoupí starý Atheňan, jenž by rád vdal svou dceru; Timon dá chudému ženichovi žádoucí věno.

Básník a malíř nabízejí Timonovi svá díla. Timon přijímá s povděkem a za velkou odměnu vše. Zvláště malby má rád; neboť

Malba ukazuje přirozenost lidskou,

Poněvadž od času, kdy zloba s přirozeností provádí rejdy,

Člověk jest pouze zevnějškem člověka.

Malované obrazy však jsou, čím se jeví.

Vstoupí Apemantus, melancholický filosof, o němž je známo, že bývá hrubý. Timon jedná právě s klenotníkem, jenž mu přinesl drahocenný skvost.

Timon pozdravuje Apemanta laskavě:

Aj, dobré jitro, uhlazený Apemante!

Apem.: Dík můj se pozdrží, až se stanu uhlazený,

Až ty budeš Timonovým psem a tito šibalové čestní.

Timon: Ty je nazýváš šibaly, aniž je znáš?

Apem.: A nejsou to Atheňané?

Timon: To ano.

Apem.: Pak zůstane při tom;

To zní podobně jako výstraha Polybiova: „Přinese-li ti Řek třeba deset úředně stvrzených listin s desíti pečetmi a dvaceti svědky, přece mu nesvěřuj žádných peněz!“

Průběhem rozmluvy projevuje Apemantus řadu zdravých názorů, jež však nedocházejí porozumění. Chce Timonovi otevřít mozek, ale marně. To by byl skutek, za nějž by musel zemřít. Malířův obraz se mu líbí pro svou nevinnost; ale malíř sám jest dílem fušeráckým. S Timonem, jenž kde koho zve k hostině, nechce obědvati, proto že nejídá pánů. Dámy však jedí pány a to je činí tlusté a silné. Drahý kámen se mu nelíbí tak, jako úpřímnost, jež nestojí žádného člověka ani halíř. Drahý kámen však není hoden ani přemýšlení o jeho ceně. Básník lichotící a pochlebující boháčovi jest lhář. Obchodníky proklíná, protože považují obchod za svého Boha.

Alkibiades slaví vjezd svůj do Athen. Timon ho zve k hostině. Při jeho příchodu samé poklony. Apemantus je ostře kritisuje řka:

Apemantus: Tak, tak;

Zcela správně! — Aby vám dna vyvrtla hnáty!

Tak skoupá láska u těch sladkých padouchů

A tolik zdvořilosti! Lidé se mění

V opice a v mořské kočky.

Vstoupivším dvěma a tážícím se na čas odpovídá

Apem.: Čas jest k počestnému jednání.

První pán: K tomu je čas vždycky.

Apem.: Ale kletba na tebe,

Že jej stále zanedbáváš!

Na otázku, zda jde také k hostině Timonově, odpovídá:

Apem.: Ano abych viděl, jak maso plní břicha padouchů

A víno hlavy bláznů.

Na výzvu, aby se oběsil, odpovídá

Apem.: K prosbám tvým tak nikdy neučiním;

Požádej o to některého ze svých přátel.

Pán: Pryč, pse! Jinak odkopnu tě nohou!

Apem.: Pes utíká, když osel vyhazuje.

Na to odcházejí oba pánové plni chvály a veleby k hostině Timonově. Ve velikém sále hraje hudba; sluhové přinášejí na stůl. Apemantus tváře se zasmušile pozoruje zástup hostů.

Ventidius chce splatit svůj dluh; neboť otec jeho zemřel a zanechal značné jmění; Timon nechce ani slyšeti; neboť

Z přátelství dával stále a nikdo nemůže tvrdit,
Že dal, když běře nazpět.

Vent.: Jak šlechetně smýšlíte!

Všichni hledí plni úcty na Timona, jen Apemantus se mračí. Hosté zasednou, velebíce dobrotu Timonovu. Apemantus si přeje, aby viseli na šibenici. Když ho Timon hledí uchlácholit svými mísami, proklíná hostinu;

Diví se —

Apem.: Bohové! Jaký to počet?

Krmí se zde na účet Timonův!

Jak mnozí namáčejí chléb do krve

Jediného muže . . .!

Jak může ještě člověk důvěřovati člověku?

Měli by se zvátí vždy bez nožů.

To by bylo dobré k hostině a pro život.

Příkladů jest dosti. Ten chlapík zde,

Jenž sedí vedle Timona a láme s ním chléb

A sním připijí si na zdraví,

Zajisté byl by první, jenž by ho zavraždil.

Boháč měl by vždy jen v brnění si přihnouti.

Apemantus pozoruje, jak beze všeho studu hosté jedí a pijí a o poháry se téměř tahají, praví, že tyto nezdary budou Timona státí jmění a život.

Slova ta zní jako pravdivé porocství, jehož si však nikdo nevšimá. Vida, že nikdo na Bohy nevyzpoměl a jen každý se strará, aby své břicho naplnil, jal se konati modlitbu sám hlasitě, načež jal se jísti zeleninu a pítí vodu.

V modlitbě významné jest místo, kde se praví:

Bohové! . . .

Dejte mi, ať nikdy nestavím na písku,

Aniž kdy důvěřuji jakékoliv přísaze!

Alkibiades vidí se nejraději mezi nepřáteli, když čerstvě krvácejí, tof jest mu milejší než hostina. K tomu by sezval všechny své přátele. Apemantus by si při tom přál, aby všickni tito paraziti Timonovi byli Alkibiadovými nepřáteli. Hosté se zapřísáhnou, že jsou nejvěrnějšími přáteli Timonovými a přejí si, aby byli zkoušeni. Timon se rozplývá radostí nad věrností svých přátel. Dá přivésti tanečnice, aby zábava byla veselejší. Tanečnice se přestrojily za Amazonky. Apemantus činí své poznámky.

Apemantus: Ha, to jsou potrhle ženské.

Sláva života hraničí s bláznovstvím.

Kdo asi žije, jenž nekazí a není kažen?

Kdo umírá, jenž nejsa raněn od přítele,
 Klade se do hrobu?
 Bojím se, že ti, kteří tu přede mnou tančí,
 Budou jednou po mně šlapati.

Když na Timonovu pochvalu odpovídá dáma, že hledí jen na lepší stránku, připomíná Apemantus, že stránka jejich nejhorší jest příliš ohyzdná. Timon rozdává skvosty. V tom přicházejí k hostině i senatorové. Timon hostí všechny. Chytráci hosté znajíce dobrotu či správněji marnotratnost Timonovu, donášejí nepatrné dárky, aby za ně dostali veliké poklady. Zatím správce jeho domu Flavius nařiká, že všechny zásoby i pokladny jsou už vyprázdněny. Timon činí každým slovem nový dluh, který bude za krátko od těchto ošemetných přátel krutě vymáhán. Jeho jmění jest už jen v knihách účtův, ač se rozprostíralo od Athen až k Lakedaimonu.

Flavius stěžuje si dále:

Ten člověk jesti šťastnější, jenž nemá přítele,
 Který se dá krmiti, než kdo lidem dobře činí,
 Kteří horší jsou než nejhorší nepřátelé.
 Srdce mi krvácí o mého pána.

Timon rozdává neustále; i svého koně daruje hostu, jenž jej pochválil. Kdyby měl, rozdal by přátelům celá království. Hosté s projevem nejvroucnějších důkův a uznání se rozcházejí. K tomu podotýká Apemantus:

Tolik hluku!
 Jaké komplimenty a úklony!
 Ti hrbící se nestojí za to, co na ně vynaloženo.
 Přátelství podobá se kalnému vínu:
 Falešné srdce nemá zdravého údu
 Tak kupuje bláhovec laskavost.
 Ucho stále jen dává přednost pochlebenství.

Kdyby se dal ještě Apemantus koupit, nezůstal by nikdo, kdo by varoval Timona před jistým pádem. Timon dobrého rádce vyhání z domu. — Toť obsah I. aktu.

V aktu II. připravuje se Timonovi nemilé překvapení, poznává svůj úpadek a drzost věřitelů, kteří se dosud dali častovati a obdarovati při hostinách.

Athenský senator počítaje listiny, počítá dluhy Timonovy a posílá svého sluhu se směnkami k Timonovi s nařízením, aby se nikterak nedal odbýti.

Senator: Buď ostrý a dotěrný a ukaž mu
 Pravou tvář upomínajícího!

V síni Timonově sejdou se sluhové tři věřitelů s rozkazy a instrukcemi podobnými. Jejich drzost přesahuje meze. K tomu přicházejí Apemantus a blázen. Apemantus obořil se na dotěravce.

Apemantus: Vy ubozí zločinci a kreatury lichvářů!

Kuplíři mezi penězi a bídou!

Blázen připomíná athenský bordel zvaný Korinth, jež lichváři pilně navštěvovali. Příchozí páže nedovede čísti, prosí Apemanta, aby mu přečetl adresu psaní. Apemantus mu připomíná, že zemře málo učenosti v den, kdy bude páže oběšen; narodil se jako bastard a zemře jako kuplíř. Toť věru případná charakteristika Athen!

Sluhové doznávají zřejmě, že slouží lichvářům; přejí si, aby lichváři sloužili jim. Apemantus na to praví: To byste byli obslouženi tak dobře, jak obsloužení bývají zloději od katů.

V následujícím vykládá správce domu Flavius Timonovi jeho postavení. Celé jmění jest zadluženo. Timon nechtěl správce nikdy slyšeti, kdykoli ho napomínal; nyní věřitelé přivedli Timona k rozjímání o jeho stavu, když vše promarněno.

Šlechtnost jeví se pouze na tomto správci-otroku, jenž pláče nad úpadkem svého pána.

Timon ještě nepoznává svou chybu, ale důvěřuje pevně v pomoc svých přátel, jež tolikráte hostil a obdaroval, ba, rozdal jim celé své jmění. Jeho nouze zdá se mu oslavena; má ji za spásu; neboť zkusí věrnost svých přátel. Rozesílá sluhy, aby vypůjčili peníze. Dovídá se však ihned, že senatorové už odmítli žádost za půjčku.

Timon upadá v úžas.

Timon: O velcí bohové, kéž byste je ztrestali! —

Uklidni se příteli! Těmto starým chlapcům

Jest nevděčnost vlastní jako z odkazu.

. . . Jsou jako led.

Mezi jinými posílá také k Ventidioví, jehož vykoupil z vězení a podporoval ho až k smrti jeho otce, po němž zdědil Ventidius velké jmění.

(Dokončení.)

EMANUEL MASÁK.

Za čistotu v umění a literatuře.

Neposlední příčinou stále stoupající mravní zkázy v naší době jest, jak se všeobecně uznává, zhoubný vliv literatury a umění. Bolestný to fakt, že umění, jež má vésti na vrcholy ducha lidského, literatura, jež má býti posvátnou poselkyní pravdy, dobra a krásy, stávají se služebnicemi — pornografie a tak zdrojem do nekonečna se šířící rozpoutanosti mravů.

Nemravná, pohoršující literatura existovala ovšem i v jiných dobách jako v Itálii za doby Borgiů a Aretinů, ve Francii za času Ludvíka XV.,

Diderota a Holbacha — vždy to však bylo jen sporadicky, nikdy tak všeobecně, v takových rozměrech, s takovou troufalostí a brutálností jako dnes. Německý poslanec centra Büren pravil nedávno: „Naši dobu nazve budoucí pokolení dobou pornografie“.

Poněvadž pornografie nejzlobněji působí na mládež, je to především úkolem vychovatelů chrániti ji před tímto nepřitelem. A je to jistě nepřítel nad jiné nebezpečnější, neboť se ukrývá často pod krásnou maskou moderních hesel a jako sladký jed otravuje poněáhu, skoro nevědomky.

V četných jiných zemích začat již otevřený a organisovaný boj proti němu. Čas již, abychom se k tomu boji vzhopili i my neboť i u nás zvedá pornografie stále směleji a drzeji hlavu. Podávám tu tedy v krátkosti přehled celé otázky.

I. Pojem a rozšíření pornografie.

Pornografie jest výraz vytvořený teprve v novější době, a jeho význam ukazuje již etymologie: nečistotu psáti. Vyznačuje tedy mravní nečistotu, nemravnost v literatuře, a to nejen její popis, ale spíše libování si v ní, ba zrovna apotheosu její. Výlučným thematem jejím jsou popudy eroticko-sexuelní, účelem pak podráždění smyslů. To se může díti nepokrytě, zjevně, nebo zahaleně pod pláštíkem umění.

Dle toho můžeme rozeznávati dva druhy pornografie.

1.) První jest pornografie zjevná, nejnižší, která nemá s uměním nic společného a také se tím netají. Je to nečistota pro nečistotu, nečistota pro zisk, odporná spekulace vypočtená jen na dráždění nízkých pudů člověka. Objevuje se především v podobě nemravných obrazův a fotografií, pak jako „pikantní“ četba tvoří zvláštní oddíl literatury „Herrenliteratur“.

Tato nízká pornografie slaví dnes skutečně orgie, a to většinou docela beztrně. Spíše kryla se aspoň ve stínu, dnes s celým cynismem vychází na venek, vyzískaná nestydatě pro hojný zisk od nesvědomitých vydavatelův a obchodníků. Tvoří již samostatné odvětví obchodu knihkupeckého, jenž si vydržuje tisíce kolporterův užívá stále čtenějších prostředků reklamy a rozšiřuje své plody v neuvěřitelně obrovském počtu.

Ode dávna vynikala v tom ohledu Paříž, dnes je skoro zastíněna Berlínem, Lipskem, Vídní, Budapeštem a Mnichovem. Při nahodilé revisi knihkupce v jednom jihoněmeckém městě bylo nalezeno 300.000 necudných fotografií. Počet pornografických děl v Německu převyšuje počet všech jiných děl dohromady vzatých. V Německu a Rakousku existuje armáda složená z více než 8000 knihkupců a 30.000 kolporterů, zabývajících se většinou jen šířením takové „literatury“; na pouhou reklamu vydávají ty firmy více než půl milionu marek ročně, obrat roční pak činí nejméně 50 mil. marek. Kromě toho celé množství drobných obchodníků (asi 450.000) žíví se výlučně tímto obchodem. ¹⁾

¹⁾ „Ruch chrześciańsko-społeczny“, 1909, str. 587.

Z Německa, pak z Vídně a Budapeštu přicházejí tyto plody nízké pornografie také hojně k nám, jak v originálech, tak v překladech a napodobeninách, o jichž vydávání postarali se již došti naši pražští knihkupci (Storch, Hynek, Kober a j.) I my již máme v Čechách zvláštní knihovny „mládenecké“, „intimní“ „Zapovězené ovoce“, „Pikantní svět“ . . ., jež v laciných, vábně vypravených sešitkách šíří se neobyčejně zvláště mezi mládeží dospívající, mnohdy i školní . . .

Vedle této zjevně tendenci pornografie, jež přece jen dosud raději vyhledává temných ukrytých koutů, dere se již zcela nepokrytě na denní světlo pornografie poněkud obalená, ale za to tím nebezpečnější. Myslím především tu jež se ukrývá pod zevnějšek „nevinné zábavy“ a „humoru“ a tak přichází do rodin, do rukou žen i mládeže. Vezměte na př. naše časopisy humoristické: jak málo jich najdete, které by šířily opravdový, čistý, zdravý vtip, nepokažený dvojsmyslnostmi a pikanterií. K tomu často drastické, hrubé anekdoty a ještě pikantnější obrázky! Zde patrná je snaha pornografická, zrovna tak jako v našich (z Vídně nebo Berlína dovezených) podkasaných operetkách, tinglech, kabaretech a různých zpěvních síních. Hesla „umění“ a „zábava“ jsou tu jen zamaskováním nižších cílů: všechno je vypočteno výlučně na podráždění smyslů, na erotické roznícení fantasmie.

A tato tendence pornografická vtírá se dnes všude veřejně i na ulici. Na každém kroku, ve výkladních skříních knihkupcův a různých obchodníků, na dopisnicích, fotografiích, na titulních listech knih a časopisů na plakátech a pozvánkách udeří často dotěrné produkování nahých nebo polonahých těl ženských i mužských. Gramofony vykřikují do ulic a náměstí neslušné kuplety, různé bioskopy atd. předvádějí neslušné obrazy — a tím vším se baví a vzdělává především mládež.

Toť jaksi přední stráž, základ pornografie nízké a spolu přechodní můstek ke druhému druhu pornografie, jež se objevuje pod firmou „umění“.

2) Tato jest ještě škodlivější a nebezpečnější než prvá, jejížto ohyzdnost sama odpuzuje duše vnímavé pro krásno, kdežto zde zlo bere na sebe tvary půvabné a nalezne tak nejsnadněji přístup do knihoven, čítáren, rodin i škol a tak sladce vplíží se i do duše.

Jest ovšem nesmírně těžko, skoro nemožno určití přesnou hraniční linii mezi uměním a pornografií, poněvadž tu záleží na subjektivním stanovisku jak umělce, tak diváka či čtenáře.

H. Sienkiewicz aforistickou formou rozsuzuje věc takto: ¹⁾

„Popis neb obraz nahoty koupané ve slunci a vzduchu není pornografií. Za to však jest jí slídivé prohlížení nahoty klíčovou dírkou. — Není rovněž pornografií obraz úplně nahé nymfy. Jest jí pohled na zcela svlečenou ženu. — Člověk talentovaný, obchoduje-li svým talentem a snižuje ho může býti pornografem. Dílo talentu nemůže býti pornografickým. — Nahota umělecká je skvrnou barevnou. Nahota pornografická je skvrnou ethickou.“

¹⁾ V anketě vydané p. t. „Pornografja“, Lvov 1910, str. 49.

Posuzováno se subjektivní stránky umělcovy, má Sienkiewicz pravdu. Pravé umění nemá zajisté s pornografií nic společného. Jen takové dílo může být nazváno pornografickým, v němž autor vytkl si jako cíl podráždění smyslů, probuzení nejnižších zvířecích instinktů v člověku, vyvolávání chorobných nálad a nezřízených žádostí, a to buď pro získání laciné slávy a úspěchu, nebo pro obchodní spekulaci — umění či literatury užívá při tom jen jako prostředku. Intence pornografická jeví se již ve volbě předmětu, zvláště však v jeho podání.

Ve volbě předmětu: nemyslím, že by každá nahota v umění měla být pokládána za nemravnou. Katolicky smýšlející básník polský Viktor Gomulicki praví: „Nahota není sama sebou hříšná a nestydatá. Johanně d' Arc zjevovali se andělé nazí. Ale jest rozdíl mezi nahým tělem a nahou prostitutkou.“¹⁾ Důležitější tedy než volba předmětu je tu jeho podání. Je-li nahota představena tak, aby dráždila, aby rozdmýchala žádosti smyslných — či jak se vyslovuje Scèukiewicz: je-li slídívě prohlížena dírkou — pak stává se tendenčně pornografickou a nemravnou. — Jeden mladý malíř belgický namaloval akvarelovou skizzu „Pornografia“; na vypaseném vepři jede nevěstka v obrovském klobouku, dlouhých černých rukavičkách a podobných punčochách, což tvoří celý kostym. Kol ní a za ní žene se zástup jejích zdivočilých ctitelů . . . Jako jest rozdíl mezi nahotou klassickou a tou v průhledných punčochách, tak jest i rozdíl mezi uměním a pornografií.

Než ovšem připouštím-li oprávněnost nahoty umění, není tím vždy řečeno, že bych s ní vždy souhlasil. Je směšné oblékati Apollinovi kalhoty, ale na druhé straně jest jisto, že je dnes té nahoty v umění trochu mnoho, a to bez příčiny. Pro křesťana jest tělo jedním nástrojem duše, a jeho zobrazení má cenu potud, pokud vyjadřuje duševní život — co však v umění často dnes viděti, to jest jen apotheosa nahoty: vytváří se tělo jen k vůli tělu samému. Všimněte si na př. na výstavách různých „Melancholií“, „Snění“, „Dumání“ atd. většinou jsou tyto nálady znázorněny nahou ženou v různých posicích. Proč musí být právě svlečena, aby upadla do melancholie? Je to snad moda, ale může v tom být i tendence . . .

A ta druhá věc: stanovisko umění odpovídá stanovisku přírody. Nerozhoduje tu sám umělec, ale i společenské podmínky, v nichž žije. V tom ohledu jsou však v různých krajích různé pojmy. Stydlivost jinak se jeví v krajích jižních, jinak v severních. V tropických krajích nikoho nemrazí kostym Adamův, kdežto u nás pro mnohého může být pohoršením. A také k tomu musí hleděti umělec; neboť jako každý člověk, jest i on vázán ve svém tvoření uměleckém zákonem mravním. Tvoří pro lidi, má svými díly sloužiti dobru lidstva a společnosti, musí tedy státi v jistém poměru k ostatním jejím součástkám: mravnosti, náboženství, vědě. Odporuje-li však jeho dílo zákonům mravním buď svým obsahem, nebo způsobem představení, nebo konečně nectným účelem, jest nemorální.

Malíř sám snad při pohledu na nahotu může mysliti jen na krásno, kdežto na ostatní lidi, díky zkažené přirozenosti lidské, působí mnohdy nahota způsobem zcela jiným . . . Proto při posuzování díla vystupuje ještě

¹⁾ Tamtéž, str. 19.

druhý činitel: čtenář, divák. Avšak i tento činitel je tak subjektivním, že nikdy se nedá stanovit přesná hranice, kde přestává umění a začíná pornografie. Může se stát, že pro mnohého čtenáře nebo diváka bude i dílo vytvořené bez pornografických intencí pramenem smyslného podráždění: zkažený mladík, nebo dívka i v nejnevinnější a nejvážnější věci uvidí něco neslušného. Klassická socha v museu archaeologickém bude působiti na jejich smysly jako nejhorší spis pornografický, kdežto na vážného badatele, učence ani pověstné kresby lupanarů pompejských nebudou míti škodlivého vlivu.

Za takové chorobně předrážděné lidi není ovšem žádný autor zodpovědným a jeho dílo nestane se tím ještě pornografickým. Záleží tedy vše jen na subjektu, objektivního měřítka není možno dáti.

Podobně jako s uměním výtvarným má se věc i s literaturou. Nejsme tak puritánsky přísnými, abychom vylučovali z literatury erotismus, i když snad tu a tam může působiti dráždivě na smysly sexuálně přecitlivělých slečinek. Chce-li dnešní spisovatel podati syntheticky celou lidskou povahu, chce-li dáti ve své tvorbě věrný obraz celé plnosti současného komplikovaného života, nemůže pominouti různé jeho zjevy, jejich pohnutky a příčiny, nemůže se tedy vyhnouti ani všelikým tematům eroticko-smyslovým. I erotismus je částí života a může se tedy státi jedním tonem v literární symfonii. Kdo by chtěl vytrhnouti problém lásky z literatury, musel by se napřed postarati, aby zmizel ze života.

Avšak i zde musí býti určité meze: erotismus má svou oprávněnost v literatuře jen potud, pokud se mu nevěnuje výlučná a přílišná pozornost, pokud jest výrazem jakési hlubší snahy životní a ne prázdnou hrou bezuzdné fantasmie. A to je vznešený úkol pravého umělce: i když líčí hříchy, neprodává při něm k vůli němu samému, jakoby si v něm liboval, nelíčí ho svůdně s úmyslem přitáhnout žádostivé oči, probudit smyslné myšlenky — nýbrž svým tvůrčím duchem se povznese nad hmotu života, vyšší vůdčí ideou osvíti ten obraz mravního úpadku lidstva a dovede nalézt takovou mistrnou delikátní formu, aby svým líčením nepodnítl vášně a pokušení ve čtenáři, ale spíše aby vzbudil soucit a lítost s lidmi, kteří jsou jimi ovládáni. Pro něho platí slovo Goethovo: „Jsou věci ve světě, jež básník lépe zahaluje, než odkryvá“. „Básníku sluší — praví Aristofanes — hanebně spíše zahalovati, nevynášeti je na jevo ani předváděti; neboť jako mají hoši učitele, aby ukázali, co je pravé, tak dospělí mají básníky“.

Nedbá-li toho umělec a podřídí-li své umění nízkým cílům obchodním a pudovým, užívá-li k tomu zvláště laciného dráždidla nahých údův a pohlavních záchvatů, pak přes všechno talent a snad i dokonalou techniku uměleckou, stává se jeho dílo pornografickým.

A bohužel, že dnes tímto názvem musíme poznačiti značnou část současné produkce literární. Erotismus, pravil jsem, může býti jedním tonem v literární symfonii, zatím však u četných spisovatelů stal se tonem jediným, a to ještě příliš křiklavým a jednostranným: bez ustání opakuje smyslné a dráždivé variace, vodí bahnem největších neřestí, a se zalíbením líčí neslušné obrazy a scény s celou jich brutálností a hnusem. Mnozí moderní spisovatelé,

místo aby opěvovali vítězství ducha nad tělem, krásu a ctnost, zabývají se skoro výlučně analýsami člověka — zvířete a šíří zvrhlý kult Erota a Venuše. „Na oslavu novověké Venuše — praví Stan. hr. Tarnowski, předseda umění v Krakově — kreslí uličníci na zdech své veršičky a malby; totéž činí zlatými, honorovanými péry s podivuhodným mistrovstvím vladaři našeho jazyka — poeti.“¹⁾ A tento kult dovršuje ještě divadlo, kde mnohé hry až zarážejí svým cynismem.

Někde sice zastírá se pornografický úmysl pochybnou výmluvou, že spisovatel chce svým líčením vzbuditi ve čtenáři ošklivost ke hříchu a od něho odvrátiti — v nejnovější době však většinou již bez ostychu hřích a zločin klade se na piedestal. Co dříve bylo hanbou, poskvrnou pro každého kulturního člověka, tomu se dnes klaní: moderní literatura proklamuje výslovně práva smyslů, prohlašuje ničím nespoutanou svobodu v poměrech pohlavních, úplné oddání se živelní síle pudů sexuálních, jež prý nepřemožitelnou silou ovládají lidstvo a marno i hříšno pokoušeti se o boj s nimi V tom světle největší nepravost jeví se krásnou, protože prý přirozenou.

Typickým příkladem toho může býti pověstný román mladého ruského spisovatele M. Arcybaševa „Sanin“. Stejnojmenný hrdina zde zcela nepokrytě a důsledně za jediný cíl života prohlašuje smyslnou rozkoš: „Život je pouze pro toho, kdo v samém faktu života už vidí rozkoš. A pro trpící je lepší smrt“ (str. 252). „Můj život — jsou mé pocity příjemného i nepříjemného, co pak je za hranicemi — to ať ďas vezme“. „Je třeba především své osobní žádosti ukájet . . . Žádost, to je vše: když žádosti v člověku umírají, umírá i jeho život, a kdo v sobě ubíjí touhy, ubíjí sebe“ (str. 95). Nevázanost chlípnosti — toť obsah jeho života. Jiných idejí nemá: čistota nemá proň ceny. Zásadou jeho jest, že mezi člověkem a zvířetem jest jediný rozdíl: zvířata žijí potřebám a lidé rozkoši. Pro rozkoš je dovoleno všechno: mravních závazků jiných člověk vůbec nemá. Proto klidně svádí milenku druhého a radostně si potom ještě výská. Toť hrdina dnešního románu . . .

Podstatným zřídlem těchto idejí hlásaných literaturou jest moderní filosofie a dle jejích zásad vyvinuté poměry životní. Dnešní průměrný člověk — v době velkého vzrůstu kultury hmotné — jest ještě opojen atmosférou dávného materialismu: chce užiti bezuzdně všech darův a rozkoši země. Ty zásady stávají se zákonem ve filosofii individualismu: Každá žádost lidská a každé ukojení té žádosti jest oprávněné. Není ani zlého ani dobrého, jsem toliko „já“ a čeho já chci.

Dle toho zařizuje pak člověk svůj život: uvykl si nade vše ceniti hmotu, užívání smyslové pokládá za jediné heslo života. Kromě toho nic nemá proň ceny. Ve všech svých snahách a činech zapomíná duše a zapomíná jí i ve sféře zjevův erotických. „Základní myšlenkou praví Dr. F. W. Foerster — a hnací silou moderní civilisace není nic jiného než nejpřehnanější péče a ošetřování hmotné stránky člověka. Celý ten kult hmotné potřeby jest vlastně příčinou toho, co bylo nazváno pohlavním zbytněním naší doby . . . Dnes prohlašuje často pohlavní a erotická potřeba své ukojení za vlastní

¹⁾ Tamtéž, str. 53.

smysl životní a pro každý rozmar a pro každou zvrácenost žádá místa a potravu“.¹⁾

Jaký život, jací lidé, taková i literatura: jest jejich obrazem a projevem, Literatura — praví Goethe — kazí se jen v té míře, jak lidé stávají se zkaženějšími“. Takový Sanin nevyrostl ve fantasii spisovatelově: jím vyjádřena nálada intelligence ruské, jež ztratila víru v ideály duchovní; a ta zbahnělá, jen za smyslným požitkem se ženoucí společnost, jak ji Arcybašev líčí, také není jen fikcí: už před ním každou chvíli bylo slyšeti o různých skandálech a ligách volné lásky, tvořených mezi ruskou mládeží.

A co více: dnešní průměrný člověk sám si nepřeje jiné literatury, jiného umění. Pravé umění, má-li býti požitkem, vyžaduje jisté sebranosti ducha; tomu však dnešní člověk se vyhýbá. Jest buď více méně mechanickou prací unaven, buď užíváním světa znuděn. Chce míti příjemnost, ale bez duševní práce se své strany. Proto hledá jí tam, kde bez námahy dostane se mu na chvíli zábavy a rozkoše podnícením smyslů — v pornografii.

To ví také dnešní spisovatel: skutečně umělecké dílo zůstává většinou ležeti na skladě, málo láká — kdežto překlady francouzských, vlašských, ruských lehkých prací jdou na dračku. Učí se z toho, že čím více se obírá spisovatel mravní, ano i fysickou nečistotou, čím více fysiologií než psychologií, čím více analysuje a velebí zvířecí choutky v člověku — tím většího nabývá úspěchu, slávy i výdělku. Dle toho potom řídí svou tvorbu — jak to povídá Heyses:

Berat uns, was wir schreiben sollen,
dass unser Tun erspriesslich sei! —
Kocht, was die Leute essen wollen,
so werdet ihr beide fett dabei.

Ví to dobře také nakladatel a proto žádá, aby kniha byla okořeněna aspoň některými eroticky dráždivými scenami a smyslnými líčeními; a aby byla ještě lákavější, ozdobí ji „pikantní“ obálkou, i když někdy obsah sám v sobě je dosti slušný. Přiznává to otevřeně jeden z našich nejmladších spisovatelů, Quido Maria Vyskočil. Ženský pokrokový klub pražský protestoval veřejně proti obálkám jeho knih jako proti potupnému znehodnocování ženského těla . . . Na to odpovídá ve své „Autobiografii“²⁾ „Lákavá obálka byla jen pia fraus, kterým se širším massám čtenářstva mělo předložiti v jádře zdravé a užitečné sousto . . .“

„Takového „zbožného podvodu“ dopouštějí se v poslední době velmi mnozí naši knihkupci, (mezi nimi často i „Máj“) — jen že to není vždy ani „klam“: obsah není mnohdy lepší než obálka a není také o nic lepší, než překlady pikantních knih francouzských: je to zřejmá pornografie, zastřená jen slabě krajkovým pláštěm umění a obhajující se moderními teoriemi o svo-

¹⁾ Dr. W. Foerster: „Pohlavní mravouka a výchova“, str. 35.

²⁾ V časopise „Z literárních luhů“, roč. I, 1910.

bodě a nezávislosti umění: pro genia není žádných zákonů ani hranic mravních a pro jeho dílo estetických.¹⁾

Tak materialistický názor životní, přivoděný filosofií, na jedné straně — spekulace zisku a úspěchu na druhé straně jest podstatným zřídlem každé pornografie. Naše literatura, ač již dávno ztratila název „panenské“ došla na této cestě tak daleko, že nezůstává nijak pozadu za ostatními. Co ještě před několika desetiletími platilo za pohoršující a zakazovalo se mládeži ve školách čísti, to u porovnání s mnohými dnešními spisy jeví se nevinnou idyllkou . .

A tak jako ze života pornografie vyšla, tak zase nečistá její vlna tisícerými skulinami do našeho života vtéká, působíc tu spousty nepřehledné.

II. Následky pornografie.

Následkům pornografie podléhají především nejslabší, nejvíce bezbranní a zároveň ti, jichž srdce zvláště mají býti čistá: mládež a ženy. Ti jsou nejchytlavější a nejméně pokušení vzdorující.

Následky ty možno sledovati v životě mravním, fysickém i společenském.

1. Pornografie, jak jsme viděli, jest vypočtena na podráždění smyslův a jmenovitě na nejvnímavější ze smyslů člověkových: na smysl sexuální. Jest to dráždění nepřirozené a u mládeže obyčejně předčasné: pud pohlavní, který byl ještě uspán nebo pečlivě byl dosud držen na úzdě, se probouzí a podněcuje. A jednou probuzen a dále pak živen smyslně erotickými obrazy, mohutní, překypuje, ovládne všechny ostatní, až stane se tyranem a člověk jeho otrokem. A není tyranie horší a služby více člověka pokořující, než ta, kterou smyslnost žádá na svých obětech. Sv. Augustin ve svých „Vyznáních“ velmi plasticky vylíčil dějiny tohoto vnitřního úporného boje ducha s podrážděným tělem, a kdo jako katolický kněz může nahlédati ve svědomí lidské, může pozorovati také ty hrozné spousty, jaké působí v duši.

A že je to právě u mládeže, jsou následky pro duši tím zhoubnější. Každá duše má své ideální potřeby, snaha po jejich ukojení jest pak jedním ze základních činitelů života. A tu právě ve chvíli, kdy duch počíná se vzdělávati, kdy rodí se v něm potřeba života, jehož nevědomé skoro touhy možno vésti v stranu šlechetné činnosti, v té chvíli se odtrhuje od snah vyšších a strhuje špinavou četbou v páchnoucí bahno nízkých rozkoší. Tak hned na počátku zbavuje se vznešených ideálův a citů, činí se lhostejným k tomu, co opravdu krásné a čestné. Už ve škole možno pozorovati, jak současně se špatnou lekturou jdou roztržitost, lenivost a apathie při učení, a ty vlastnosti stupňují se stále více při dalším rozvoji.

Prof. dr. M. Zdziechowski klade si tu sám významnou otázku: „Co by se se mnou stalo, kdyby v mém rozvoji duchovním místo Schillera

¹⁾ Q. M. Vyskočil praví tamtéž: „Tak vznikla řada drobných pros, profilů krásných žen, pražských legend a často i prostopášných scén, nad nimiž pohoršovali se počestní a mravokárci. Což potom! Chci-li býti rozpustilý, nezdržuji svých náklonností. Jsem, jaký jsem, a pouze takového nutno mne brát . . .“

nebo Byrona byly zaujaly na př. dnes už zapomenuté a tehdy ještě čtené, velmi rozpustilé, ale ve srovnání s tím, co se dnes píše, přece jen naivní a nevinné romány Paula de Kocka? Zda bych nezahynul předčasně, kdybych životní filosofii počal čerpat ne v „Iridioně“, nýbrž v „Naně“ Emila Zoly, jež šla na dračku u sensece chtivé luzy . . . ?¹⁾

Následek četby pornografické jeví se na prvním místě ve snížení citu lásky, který — jsa povahy ideální, více duchové než sexuální — byl tolikrát pramenem nadšení básnického a kolébkou arciděl uměleckých. V dílech pornografických zaměňuje se láska s brutálním instinktem, pudem pouze pohlavním, při jehož vládě ztrácí člověk vše, čím se tiší od zvířete. Z toho ovšem musí se zroditi nevážnost k ženě, jež klesá na pouhý nástroj k ukojení smyslů, tak jak učil starý názor pohanský.

Vlivem nemravné literatury počne brzy slábnouti i víra, a současně s tím objeví se další hlubší následky pro duši: otupení smyslu ethického a snížení mravních názorů vůbec. Kdo prodlévá delší dobu ve zkaženém vzduchu nějaké uzavřené místnosti, ani již toho necítí, že se jím otravuje a že by měl vyjít na čerstvý vzduch: zvykl si na to. Podobně kdo se brodí často v popisech mravní špíny a nečistoty, zvykne si na ni, smíří se s ní tak, že ho již nijak neuráží; svědomí stalo se málo citlivým, vnímavým pro zlo, poněvadž ponenáhlu vdýchal do sebe četbou i všechny ony rozkladné názory a zásady morální: že síly pohlavní se nedají ani nemají poutati, že zdrželivostí ubíjí se přirozenost, že člověk musí se vybouřit, vyžít a p.

S tohoto stanoviska bude pak čtenář posuzovati také zjevy životní. Nejhorší přečin proti mravnosti ho nepobouří, snadno jej omluví, ano čta stále o nich, přestane věřiti v možnost ctnosti, věrnosti a lásky; kde je uvidí, budou se mu zdáti jen fikcí, klamem a pokrytectvím.

Ty zásady ovšem nezůstanou bez vlivu na vlastní život, zvláště je-li svou povahou již vznětlivý neb abnormální.²⁾ Je-li shovívavým ke zlému u jiných, bude tím více k sobě. Soudí-li dle své četby, že druzí všechno si mohou dovoliti, jakmile prvně vybuchne u něho vášeň a naskytne se příležitost, užije toho práva i pro sebe.

Tak první pád bývá zaviněn zhusta četbou pornografickou, a ta stává se i příčinou a průvodkyní pádů dalších. Smyslnost jednou probuzená nerada usíná a nerada zapomíná. „Pohlaví má pamět — praví Bourget³⁾ a to tak nevyhladitelnou, že naše prostopášnosti se nás přidrží i při našich nejideálnějších láskách“. Zanechá na vždy stopy v obrazotvornosti, káže jí znovu prožívat, co ji kdysi podráždilo a opojilo a podtíná v zárodku všeliký pokus vyrvat se na svobodu z jejího panování. Člověk stává se bezbrannou kořistí okamžiku a náhody; jeho mravní energie, síla je zlomena, vůle zeslabena

¹⁾ V cit. anketě, str. 61.

²⁾ „Takovými názory upevňují a utvrzují se všechny vznětlivé či nepravdivé povahy dvojnásobně ve svém milostném otroctví a lidé perversní musí úplně pozbyti všeliké opory a všelikého studu naproti svým poblouzením!“ Dr. F. W. Foerster: „Pohlavní mravouka a výchova“, str. 43.

³⁾ P. Bourget: „Fysiologie moderní lásky“.

a zotročena — zcela tak, jak Dante líčí v „Pekle“ ty otroky lásky stále a bez opory zmítané vzduchem.

Přirozeno, že ten ustavičný boj, nejčastěji bezvýsledný, na konec člověka vysílí, neboť v náhradu za věrnou službu platí smyslnost nudou, apathií, přesycením, stagnací ducha a pohrdáním sebe samého. Neschopnost k jakékoli ušlechtilé práci rodí nechuf k životu a náklonnost k sebevraždě,¹⁾ zvláště když se slabostí morální objeví se i následky fyzické.

2. Ty json neméně hrozné a poněvadž zevně patrné, tedy tím více odstrašující.

Zneužití každého smyslu mstí se na celém organismu, tím více zneužití smyslu tak důležitého, jako je sexuální. Pornografie jej uměle, nepřirozeně dráždí; každé nepřirozené dráždění však přivádí nutně vyčerpání přiměřených funkcí. Tím, že probouzí předčasně činnost pohlavní a sytí ji dráždivými obrazy, podněcuje k předčasným pokusům a rozkoším a je tak neposlední příčinou tolik dnes mezi mládeží rozšířené onanie — choroby, jež ničí nejednou celou budoucnost člověka a podlamuje další jeho život.

V pornografii mají často své prvotní zřídlo i jiné těžké choroby: neurasthenie, epilepsie, hysterie, nemoci venerické, různé zvrhlosti a biologické monstrualnosti, v manželství pak nejednou bezdětnost. Z mládeže živene pornografií rekrutují se nejčastěji obyvatelé ústavů pro šilence. A kdo chce viděti mravní nevázanosti, nemusí již dnes ani dívati se do nemocnic — uvidí je chodit po ulicích: četné zástupy předčasně vybledlých a zhrbených mladých starců, tváře blaseované a znamení hniloby na celém těle a to ve věku, kdy život může a má zkvétati nejkrásnějším kouzlem, kdy se před nimi vlastně teprve otevírá a společnost vztahuje po nich ruce — marně.

3) Ale neštěstí způsobené pornografií nespokojí se jen jednotlivcem, nýbrž zabírá vždy větší kruhy a v dalších svých konsekvencích jest pramenem neštěstí rodinných i společenských.

Když krb rodinný je založen zkaženou, flirtem rozpálenou dívkou a mladíkem přežitým, se strhanými silami, bez ideálů životních, bez chuti ku práci, když i v manželství hledá se jen ukojení pudu — musí pak nutně nastoupiti snížení mravní úrovně v rodině, život plný sklamaní a hořkosti pro obě strany, četná pohoršující nedorozumění a rodinná dramata. A další následek: úpadek fyzické i mravní síly potomstva, neboť dle autorit lékařských trpí za následky chorob pohlavních děti ještě v druhém a třetím pokolení. Tím však nastává zároveň duševní i tělesný úpadek celého národa a celé společnosti.

Symptomy této zkázy společenské jsou již tak četné, že vzbuzují úvahy u všech přátel národa. Je to především každému patrné ztrivialisování našeho pospolitého života. Pozorujte třeba, jak se baví mládež mezi sebou — i mládež intelligentní, naše studentstvo: když se nezačne, tož se aspoň skončí skoro každá rozmluva thematem erotickým,

¹⁾ T. G. Masaryk: „Pohlavní nemravnost pro svůj zhoubný účinek na tělesný i duševní rozvoj jednotlivce i celých národů . . . jest jednou z nejsilnějších nepřímých příčin moderní sebevraždnosti“. „Sebevražda, str. 117-118.

dvojsmyslnou anekdotou — bez ruměnce studu. Ty ideály, jež kdysi plnily nadšením mladé duše a strhovaly až k sebeobětování, ustoupily dnes jiným snahám a tužbám — a jistě že také pod vlivem lektury.

A není tomu leckdy lépe ani ve vrstvách lidových. Děti sotva se naučily stavěti litery, kořistí z toho umění, aby si psaly erotické listy, jichž nemožno čísti bez ruměnce. Kdo je tak pokazil? Jejich okolí, jež je často celé prosáklé mravní nečistotou — pornografie, především obrazová na veřejných místech, jež na každém kroku vtírá se v srdce i duše dorůstajících pokolení a stírá s nich bílý prach čisté panenskosti.

Než nejde tu jen o květ nevinnosti mladých srdcí, nýbrž zároveň o nejelementárnější základy zdraví a bytí národního. Kde zmizí mravnost mládeže a žen, kde svatost svazků rodinných rozpoutána, tam hasne i velikost a síla národa. Jen z čisté, silné jednotky roste zdravá, silná společnost.

Společnost, která se dá zkaziti, dá se potom rozložit a ztrávit. Kdysi mocná říše římská utonula v šílenství rozpoutaných smyslů. K pádu se připravuje také současná Francie, pikantní četbou vychovávaná k touze po rozkoši. Ty protipřirozené zločiny povahy krvavě erotické, jež se tam v poslední době stále množí, dlužno přičísti jistě jen vlivu této literatury. A další následek té zkázy jest neustálé vylidňování Francie, jevící se v překvapujícím ubývání porodů oproti úmrtím, což počíná děsiti oekonomisty i politiky, znepokojené o budoucnost svého národa.

Opačným důkazem mohou býti Angličané. Ti jsou v tom ohledu pravým opakem Francouzů. Francouz, vychovaný lehkou literaturou, nezná jiného poměru k ženě, jen erotický. Za to v Anglii, kde panuje veliká přísnost mravů, kde literatura a umění pornografické jsou skoro neznámé, chování mužů k ženám vyznačuje se vždy neobyčejnou vážností a uctivostí. Proto také Angličan reprezentuje nejzdravější a nejčinnější raču, již náleží vláda na zemi, kdežto průměrný Francouz má napsáno na čele znamení račy zkažené, kleslé.

A tak každý národ, který chce obstáti v odvěčné válce o existenci mezi národy ostatními, potřebuje svěžích sil fysických i mravních. Síly ty promarňují ti, kteří je vyměňují za lákavý, ale pochybný peníz rozkoši smyslných, byť se to i dalo pod firmou vědy či umění a pokroku. Nezdravou, protipřirozenou rozkoš vykoupí mládež cenou svého štěstí osobního, ale i života rodinného a národního.

Tím více to platí o národech početně malých, jako jest národ náš. Budeme-li potkávati v naší mládeži vždy více předčasných starců, netečných k jakékoli ušlechtilé práci, neschopných k všelikému posvěcení, k všeliké oběti svého „já“ cílům ideálním a morálně i fysicky zeslabených, jaká čeká nás budoucnost? Nespasí nás krásné theorie sociální, ale zdraví národa a především jeho základu: mládeže.

To vědí naši nepřátelé, a proto se zdá, že mohutný proud pornografie, jenž zatopuje náš národ a své zřídlo má hlavně v Německu, jest jen částí systematické práce o mravní zkažení národů hlavně katolických. Atheistická „Volná Myšlenka“ pracuje o zničení křesťanství. Nevěře pak cestu vždy připravuje a usnadňuje mravní nevázanost. Ve stol. XVIII Voltaire a ostatní encyklopedisté, v našem pak Renau a Combes nebyli by došli takových

výsledků, kdyby zkáza mravů nebyla jim usnadnila úlohu. Tak i konečným cílem těch ukrytých činitelů pornografie jest odtržení našeho národa od církve a víry — spisovatelé a obchodníci pornografií jsou jen jejich podřadnými vědomými nebo snad i nevědomými agenty. Jakého původu jsou obyčejně, je známo.

Proto každý, kdo miluje svou vlast a komu záleží na tom, aby národu zůstal uchován nejdůležitější zdroj jeho síly: víra katolická, jest povinen s celým porozuměním hrozného nebezpečení stanouti v boji s novým nepřítelem: pornografií. (Dokončení.)

FR. W. FOERSTER.

Úvahy k otázce koedukace.

Podává P. Fr. Mléčka.

Nejnovější práce curyšského paedagoga Fr. W. Foerstera je článek v VI. č. měsíčníku „Pharus“ 1910, kterýž v hlavních myšlenkách zde podáváme.

Není snad v dnešní paedagogické debatě thematu, při jehož řešení by moderní povrchnost, šttění se základních otázek, nevědeckost ve zpracování a vysvětlení nabytých zkušeností tak zjevně se ukázala, jako právě v otázce „koedukace“.

Stoupenci společné výchovy poukazují na množství „příznivých zkušeností“, kterých v různých zemích, obzvláště ve Spojených Státech, s touto koedukací nabyli. Co však značí zde „příznivá zkušenost“? Nezávisí úsudek o výsledku společné výchovy úplně od toho, co kdo považuje za ideal osobního vzdělání? A není pak to, co někdo za „příznivý“ výsledek označuje, pro druhého zrůdností, znetvořením, neb aspoň pochybením?

Zde třeba nejprve odpověděti na zásadní otázku: co jest vlastně účelem vzdělání ve výchově mužských a ženských charakterů?

Aby v bodě tomto obzvláště ujasnění nabylo, neb, aby alespoň ukázal na různost názorů, zařídil anglický paedagog Reddie před nedávnem anketu, v níž právem dal tuto rozhodující otázku:

Záleží ideal lidského vývoje v tom, aby duševní protivy mezi ženským a mužským pokolením byly setřeny nebo, aby byly zachovány a pěstěny?

Jen takovými otázkami může diskusse o celé záležitosti býti prohloubena — a je příliš charakteristickým pro velkou část moderní literatury o koedukaci, že docela impressionistickým způsobem vychází od povrchních dojmů a že pracuje s úplně nevyzkoušenými pojmy.

Na prvním mezinárodním sjezdu pro mravní paedagogiku mluvil jeden referent na základě „desítileté zkušenosti“ o působení koedukace na charakter

a tvrdil, že tímto systémem u dívek „volnější a činnější osobnost“, více statečnosti a neodvislosti se docílilo, chlapci pak stykem s děvčaty přibráli na „selfcontrol“ a „refinement“. Toť typický příklad mnohoslibné, ale úplně nesolidní empirie, na níž dnes mnozí praktikové staví nové theorie! Což není nutno, zkoušeti ony lidi, kteří takovou výchovou prošli, jak se jejich povahy v pozdějším životě osvědčily, zda tam právě ona koedukací nabytá „volnější a činnější osobnost“, ona zmužilost a neodvislost skutečně vystačí v nejtěžších úkolech a konfliktech ženy, neb, zdali zde právě není třeba docela jiné činnosti, heroismu a neodvislosti, než jaké ve styku s hochy nabyly a která pro muže v boji života jistě nevyhnutelna jest?

Zdaž tedy životní zdatnost ženy nepotřebuje jiných výchovných prostředků, než muž? A dále, zda chlapecky vychované dívky jsou s to, aby na povahu muže nejhlubším a nejtrvalejším vlivem působily? Není-li vzájemný vliv pohlaví něco daleko složitějšího než se obhájci koedukace domnívají? Zda bez jisté rezervy ve styku a bez rozdílných method výchovy vůbec k svému nejvyššímu účinku může dozrát?

Bezprostředně po tomto referátu následoval druhý, který podávala učitelka z Sheffieldu, která mluvila „o koedukaci ve škole obecné“ a právě v zájmu výchovy charakteru vystoupila na prsto proti celé novotě. Zkoumáme-li její důvody, vidíme, že k svému názoru dospěla nikoliv nejistou „zkušeností“, nýbrž jemnější, hlubší a jasnější představou o účelu výchovy, a že tato jistota účelu dodala oné určitosti v posuzování prostředků výchovy, jaké nikdy nemůže míti sem tam experimentující praktik.

Právem obává se, že mužské řízení smíšených škol nedosti zření má pro zvláštní duševní potřeby dívek právě v jejich nejdůležitějších letech vývinu, neb děvčata od 9 do 13 let pozvolněji se vyvíjejí a pro svou útlost více ohledů potřebují než chlapci; zdůraznila, že pěstění ženských vlastností a vypěstění pravého charakteru ženy daleko je důležitější než všecko vzdělání rozumové — a že právě pro dívku „from the slum home“ je zjemňující, výchovný vliv vzdělané ženy často to nejlepší, čeho se jí může dostat. V 10. až 12. roku přichází doba, kdy dívky a chlapci různých method výchovných potřebují, protože od této doby dívka vyžívá pro úkoly v domácnosti, chlapci pro své životní povolání.

Docela instinktivně jeví se pro pohlaví právě v době vývinu potřeba, aby zůstali chlapci od dívek odloučení. Schillerovo: „Vom Mädchen reiszt sich, stolz der Knabe“ osvědčuje se jako nestárnoucí psychologická pravda pro zdravou mužskou mládež. Podobá se, jako by v těchto letech příliš častý styk obou pohlaví rušivě působil na vlastní vývoj mužského a ženského života duševního — děvčata stávají se buršikosní anebo chlapci jsou připraveni o podmínky pro vývin své osobnosti. Pro pozdější leta vychvaluje se často „Kamarádství“ mezi obojím pohlavím jako zvláště cenný výsledek společného vyučování, — než právě ze stanoviska hlubšího výchovného vlivu obojího pohlaví navzájem tato buršikosní důvěrnost, která se vždy vyvine v atmosféře koedukace, nemůže býti velebena. Jistá reserva, ba dokonce jistá nepřístupnost, patří v těchto letech k vývoji a utvrzení na obou stranách, k pravé kultuře osobnosti; jest to vždy známkou vše ničící povýšené kultury (Parvenu kultur), jestliže ideal kamarádství zabíhá do poměrů, do nichž rozhodně nepatří,

poněvadž důstojnost a zvláštní poslání těchto poměrů svou přirozeností docela jiné mezníky a formy vyžaduje.

Mladé dívky, které po léta takové „kamarádství“ prožívaly, a při tom ze samého kamarádství přisvojily si názory, zábavy a manýry druhého pohlaví, ba do konce i jeho jargou, ztrácejí v takovém styku, jak zkušenost dosvědčuje, svou nejjemnější ženskost a tím též svůj nejlepší vliv na druhé pohlaví.

Pro mnohé mladé muže má ze začátku taková důvěrnost s ženským pohlavím dráždidlo novoty oproti dosavadní, příliš úzkostlivé odloučenosti. Ale velmi záhy poznají, co tím ztratili, jaký hluboký symbolický smysl měla rytířská služebnost vůči druhému pohlaví pro pravou mužskou kulturu a jaký význam pro život měla uctívá distance vůči úplně jiné osobnosti s jinými idealy dokonalosti, jinými požadavky a jinými mravy na povznesení mužského charakteru nad obyčejnou hrubost.

Žena má do sebe jisté tajemství „ženskosti“, kteréž není prázdným slovem, nýbrž všude tam jest k nalezení, kde ženská duše skutečně věrnou sobě zůstane, — a toto mysterium jako svaté ctí každá zdravá a silná duše muže, a proti výstřelkům ženské zvrácenosti je obhazuje, protože muž dobře pociťuje, že pravé zakončení jeho vnitřního vzdělání, oduševnění jeho činnosti jenom z „posvátného klidu“ ženy prýštíti může. Tam tkví ony „zahrady královny“, o nichž Ruskin ve svých úvahách o poslání ženy tak krásně promluvil.

Jest to ostatně též illuse, že koedukace je obzvlášť příznivou podmínkou pro šťastné manželství. Vskutku šťastné manželství žádá docela jiného ducha než je ten, který se vyvine v úzkém kamarádkém styku mladých lidí a který vždy tam směřuje, aby k vůli společné práci a sportu obě části na umělkovanou rovnost si navykaly, na rovnost, která není ničím jiným než předpravou na zvláštní nerovnost — nepoměr prací a potřeb obou pohlaví v manželství. Této nerovnosti však jest stará výchova přes mnohé nedostatky daleko lépe přiměřena, než nová.

Tento systém totiž, jsa daleko od toho, aby různá pohlaví v koedukaci skutečně se poznala, sobě se přizpůsobiti se naučila, přispívá umělou rovností úplně rozdílných bytostí spíše k tomu, že v obou částech vyvine se úplně mylná představa o hlubší povaze a o skutečných potřebách části druhé.

Cvik v rytířskosti, pravá úcta k ženě, kteráž jen tam se může vyvinouti, kde rozdily pohlaví nejsou setřeny, vědomí o dalekosáhlém rozdílu pohlaví ženského, jest daleko přiměřenější přípravou na život manželský než ona často bezohledná důvěrnost, která se vyvine v koedukaci. A na druhé straně musí ono zmužštění ženského pohlaví v koedukaci, obzvlášť na vyšších stupních, ono přetvoření ženského charakteru na mužskou sebedůvěru a samostatnost, nutně tam vésti, že právě ony nejvyšší schopnosti ženy; nejjistější to záruka domácího štěstí zůstanou nevyvinuty, a že žena nedovede se vrozené mužské tvrdosti a mužskému egoismu opřiti s vyšší láskou, nýbrž, že stejné stejným splácí.¹⁾

¹⁾ Zpráva ankety o vlivu koedukace na vyšších školách v Bádensku potvrzuje mnoho z toho, co zde řečeno. Nebezpečí pro mravnost nedalo se skoro nikde zjistiti. Ovšem

Myslíci pozorovatelé amerického života dosvědčují totéž. Všude pozorovati úpadek pravé ženskosti a tento jest příčinou nedostatku domácího štěstí. Mluví se o „nerytířském kamarádství“ obou pohlaví, kteréž před svatbou ve nazývá „good form,“ po svatbě ale „cause for flars or for temper.“ Hlavní vinu toho ovšem hledati třeba ve výchovném systému, který zvláštní cíle a úkoly ženského vzdělání duševního se zřetele pustil a celou výchovu dal na pospas jednostrannému duchu vzdělání mužského.

Což divno, že právě z Ameriky přichází dnes první reakce proti onomu pčblouzení!

Docela otevřeně vyslovily se paedagogické autority z Ameriky proti „koedukcional kolleges“ a sice právě proto, že společné vyučování neodpovídá různosti účelu vzdělání.

Tak praesident Harvardovy university Charles W. Elliot řečnil 16. února 1919 v jedné slavnostní schůzi bývalých studentek kollegia Radeliff-ova a litoval, že docenti ženských kollegií své přednášky z kollegií mužských zkrátka kopírovali. Důkaz, že ženy i k duchovním pracem mužů jsou schopny, jest tím ovšem podán, a proto musí se nyní přikročiti k novému a důležitému úkolu ve vyšším vzdělání žen, totiž vypraviti promyšleně zvláštní kursy pro ženy, které by jejich poslání v kulturním životě byly přiměřenější.

Podobně professor Briggs, předseda kollegia Radeliffova, zdůrazňoval: stejné kursy pro učitelstvo nejsou nikterak posledním cílem — a on gratuluje ústavu, že se odvrátil od koedukace.

Při výkladu celé otázky nesmí se ovšem zapomínati, že studium dívek na mužských ústavech bylo dosud jen pomocí z nouze, aby totiž dosáhly potřebných znalostí a vysvědčení pro vyšší ženské povolání. Tento důvod pro společné studium obou dohlaví ovšem odpadne, jakmile při rozšíření ženských učilišť i v těchto dána bude příležitost k vyššímu vzdělání žen.

Dokonalému vybudování ženských vyšších učilišť staví se v cestu jisté ustálené názory: zdá se, že ohled na povolání ženy jako manželky a matky příliš vadí ženským ústavům ve vybudování učebných osnov na prospěch povolání ženy svobodné.

Vůbec zdá se, že tento dvojí účel a úkol ženy vadí opravdové jednotě a jistotě vyššího ženského vzdělání. Oproti tomu však v nejnovější době průchodu nabývá názor, že účelná předprava k nějakému povolání, právě pro svou vážnost a ucelené vzdělání, nesmírný v ý c h o v n ý význam má pro každou dívku a proto také má zůstatí vodítkem pro veškeré dívčí školství — bez ohledu na to, zdali vůbec a na jak dlouho takto vzdělaná dívka k vykonávání svého povolání dojde.

V tomto rámci může i paedagogický ohled na domácí výchovu se uplatniti, obzvláště když při rozvrhu učiva a metody nebuda třeba bráti

s velkou rozhodností se poznává, že dívky daleko více jsou ovládány manýrami chlapců než naopak. Pohlavní napjetí zvrátí se v úplnou lhostejnost. Zpravodaj k tomu podotýká: „Obdiv, s jakým dříve mladík pohlížel na děvče, byl přece též něčím krásným — jistě krásnější než ono vystřízlivění a bagatelní posuzování, které zhusta se nyní vyskytá“. O onom tak vychvalném povznášejícím a zušlechťujícím vlivu, jaký dívky na své spolužáky měly mítí, nepodává většina badenských učitelů žádných zpráv!

ohledu na postup vzdělání mužského. Ba, právě tento zřetel na centrální povolání ženy, častý vztah učiva na vybudování duchovního „mateřství“ oduševní povolání ženy svobodné a bude napomáhati, aby své nejvyšší úděly ženskosti nejen si zachovaly, nýbrž je položili i za základ celého svého působení.

Zásadní rozdělení vzdělání ženského dorostu od mužského odpovídá též novému a důležitému směru ve vývinu povolání ženského. Tvoří se na př. právě na poli ochrany v nejširším slova smyslu celá řada povolání ženského, které právě apelují na ty nejlepší stránky ženy a které ovšem též přiměřeného vzdělání potřebují.

Čím více se tyto nové úkoly povolání žen do popředí dostávají, čím více se povolání žen vůbec doplňují a prohlubují — tím více se systém vzdělání ženského od mužského emancipuje a jen v technických předmětech jde s ním společně. Avšak i tyto stránky vzdělání ženského patří do zvláštních ústavů, které svým celým ovzduším a nejpečlivějším vlivem a charakterem a mravy důležitou protiváhou jsou proti abstrakci a mechanismu a úředně pracují na zachování a prohloubení pravé ženskosti. Začátky v tomto směru vykazují již některé ženské vysoké školy v Americe, které zřizují tak zvané „settlements“ (sociální spolky) ve čtvrtích dělnických, aby takto studentkám dána byla v prázdných chvílích příležitost k chasitativnímu uplatnění.

Všecky tyto úvahy vracejí nás k základní otázce, jejíž správné rozřešení bude rozhodným pro rozřešení celého problému — totiž k otázce: Jest účelem vzdělání různost pohlaví setřítí anebo prohloubiti?

A na tuto otázku dalo křesťanství nejhlubší a nejuniversálnější odpověď! Křesťanství na jedné straně moci svého živého ideálu neobyčejně sesílilo duševní rozdílnost obou pohlaví a donutilo přímo oboje pohlaví, aby svou zvláštní silou co nejvíce sesílilo — na druhé straně vyrovnalo všecky jednostrannosti a oplodnilo jednotlivé pohlaví silou pohlaví druhého.

Křesťanství učinilo ženu ještě ženštější, povzneslo duševní velikost ženy k nejvyšším metám, nikoliv tím, že ženu snad jednostrannou učinilo, nýbrž tím, že silné lásce ženy propůjčilo něco z heroismu, určitosti a cílevědomosti mužů.

Křesťanství učinilo muže ještě mužnějším, nikoliv tím, že mužnou činorodou sílu sesílilo, nýbrž tím, že jeho energii k rytířkosti vychovávalo a jej nabádalo, aby sílu vůle krotil útlostí svědomí. Tak přijalo každé pohlaví něco od druhého, ale jen za tím účelem, aby svoji zvláštnost prohloubilo a sesílilo.

Tím že křesťanství tímto způsobem muži živel ženy a ženě živel muže do duše štípilo a tím mužské a ženské plémě duševní zasnoubilo, přispělo tím nejobyčejně k založení užšího svazku k hlubšímu porozumění mezi mužem a ženou.

Odtud možno určitě konstatovati, že úpadkem křesťanství v nejširších vrstvách upadá i pravé rodinné štěstí — byť by i zde šťastnou náhodou byly výjimky. Neboť čím více v duši mužově nevyvinut zůstává onen život charity, který právě náboženstvím křesťanským oplodněn bývá, čím méně povznáší se v duši ženy pěstěním křesťanských ctností ženskost k oné věčné ženskosti (das Weibliche zum Ewigweiblichen), čím méně vrozený

cit na charakter utvrzován bývá — tím méně pravého vzájemného porozumění a vzájemné úcty mezi pohlavím; oni žijí nanejvýše v pokoji vedle sebe, ale nikoliv dohromady.

Kultura novější cítila již po desetiletí následky úpadku pravého křesťanského vzdělání, především na poli ženské výchovy. Nejprve na estetisující a nejisté kultuře citové, pak na kultu osob, který je nutným důsledkem takového ovzduší a který se později zvrhne k jemnějšímu nevěstinství (Hetärentum) anebo končí v sanatoriu, anebo konečně též, u hrubších povah vede ku „sportovní kultuře“, která obsahuje všecek ostatní zájem.

Než všechny tyto jednostrannosti a zrůdnosti potírány byly opět novými jednostrannostmi. Tak učiněn pokus, ono pouze krasocitné vzdělání nebo zase onen praktický ideál ženy v domácnosti, přemoci útokem na místo mužského vzdělání surového.

Celá myšlenka koedukace má svůj hlubší původ ve snaze, ono kdysi křesťanstvím způsobené vzájemní doplňování se ženského a mužského živlu duševního cestou docela jednoduchou a přímou zase docíliti a dále vyvíjeti.

V této příliš jednoduché a přímé methodě, totiž ve společné výchově pohlaví, sleduje se však, jak hleděli jsme ukázati docela mylná a povrchní psychologie pohlaví a podceňuje se úplně složitý charakter celého paedagogického problému, který takovými zevnějšími prostředky nikdy nemůže býti rozřešen.

Mladé dívky nepřemohou jednostrannost své čistě ženské povahy stálou společností s chlapci a nezralými mladými muži, nýbrž tím, že do jejich postupu vzdělání zaveden bude mužský živel výchovy vůle, samostatné a sobě zodpovědné činnorodé síly. Tak ale může nejjistěji býti docílena výchova k nějakému povolání — ať je to na poli jakémkoli. Ale aby právě tento mužský živel vzdělávací nevedl též k zmužnění dívek, nýbrž aby duševní úroveň ženy prospěl, t. j. ženským cnostem stálosti a pořádku dodal a duchovní kázní a duchovním odjasněním života schopnější, a silnější učinil — pak je nezbytně třeba, aby tento výchovný vliv zůstal v ovzduší, v němž ideál pravé ženské dokonalosti a vláda pravého ženského mravu nedotknutou zůstala a celý denní řád pronikala. Takový postup vzdělání je protivou „společné výchovy obou pohlaví“ a přece jedině je s to, aby obě pohlaví pro pozdější život připravoval.

Zásadním požadavkem rozdělení pohlaví ve vyučování, nemá ovšem býti bojováno proti nenucenému spolubyti mládeže. Právě čím určitěji bude oddělen postup vzdělání, tím více mladé dívky v charakterním mravu a zdržlivosti vnitřně budou utvrzeny, tím méně bude třeba snažiti se o umělá odlučování. Poněvadž v ohledné době všude na poli koedukace ještě mnoho se bude experimentovati, ponejvíce ovšem jako s výpomocí z nouze, pro nedostatek ženských učilišť, nastává učitelům a učitelkám povinnost aspoň pokusiti se, aby působili proti označeným nebezpečím koedukace.

Proč by nemohl na př. na chlapeckém gymnasiu, na němž studují i dívky, učitel, který obzvláště má sympatie a žactva, použití této příležitosti, a appellovati na rytířskost mladíků, s nimi klidně o ethické otázce celé situace pohovořiti a výslovně upozorniti na nebezpečí, jímž právě vystavena jest ta

nejútlejší ženskost mladých dívek, když dívky s mladými muži k buršikosnosti jsou sváděny?

I tam, kde není koedukace, ať nezapomínají učitelé a učitelky v pravý čas několik slov říci o poměru dozrávající mládeže, ať seznají úsudek lepších živelů ve třídě, a tím ať dají námět ku zdravému veřejnému mínění. Ovšem nesmějí se domnívati, že tím něčeho docílí u živelů skutečně špatných a zkažených — vždyť úkolem vychovatele může jen býti, takové zkažené živly, izolovati tím, že lepší živly přivede k úplnému uvědomění — často jen utajeného — lepšího přesvědčení, tyto pak upevní a tím je proti nákaze ochrání. Ovšem všecko moralisování musí zde býti vyloučeno. Zde třeba obrátiti se k jádru charakteru, appellovati na všecko, co skutečně mužného jest v mladých lidech, a třeba je přivesti k přesvědčení, kolik nebezpečí k bezcharakternosti tkví v obcování mladých lidí různého pohlaví na jedné straně — kolik ale také příležitosti zde ku zocelení povahy na straně druhé; zde třeba poukázati jaký silný vliv právě u mládeže má touhu, imponovati druhému pohlaví, kolik lidí jest nejistého sebevědomí, kteří sebe jen tehdy mají v úctě, když v úctě je má druhé pohlaví — jak velice tedy v tomto bodě musíme na sebe pozor dáti a sebe vychovávat, abychom se stali opravdu „samostatnými“; jak energicky odíratí třeba tedy své změkčilé odvislosti od pohlaví druhého, jak třeba odíratí své zamilovanosti, abychom mohly vždy jednati dle pravé rytířskosti a zodpovědnosti, místo abychom se stali otroky příležitosti a činili sliby, které nemůžeme nebo nechceme vyplniti. — Zkrátka, třeba poukázati, v jakém smyslu naskytá se pro nás zde důležitá škola charakteru, důslednosti a věrnosti k sobě samému.

Při takových rozmluvách jedná se ovšem o záležitosti, které do školního života nepatří, které ale přece mají citelný vliv na celý školní prospěch, na sebrannost a pořádek školní mládeže. Ze stanoviska paedagogického nesmějí tedy býti přehlíženy. Rovněž nedá se jim čeliti zákazy nebo prostředky disciplinárními. Vážná a klidná domluva, souhlas „vedoucích duchů“ školy jest zde jediným možným prostředkem.

Pro koedukaci na nejnižším stupni (od 7. do 10. roku) ovšem tyto námítky neplatí. Ale i zde naskytá se příležitost vychovávatí chlapce malými zvyky již záhy k rytířskosti! Tudiž jim vyloženo na př. jak při ponoření lodí za největší chloubu mužstva platí, když možno o ní říci, že nejprve ženy a děti zachránilo, a pak teprv pomýšletí na záchranu vlastní. Takový skutek avšak, že je resultatem dlouhé výchovy a sebevýchovy; člověku že návyk musí druhou přirozeností se státi, slabším upravovati cestu, jim dávati přednost, místo aby své větší síly svalů jen k tomu zneužíval, aby sám všude lepších výhod požíval. Takovýto návod má v nejútlejším mládí pro svou symbolickou sílu návyku velký paedagogický význam pro celé smýšlení vospívajícího mladíka o druhém pohlaví.

Tyto úvahy a koedukaci mají účelem na obzvlášť důležitém případě ukázati, že jest mnoho otázek ve výchově, které úzce souvisí s životem lidským a které jen životem, nikoliv experimenty zodpověděny býti mohou. Otázka koedukace je otázkou „vyšší pohlavní paedagogiky“ — této paedagogice však může její poslední cíl určen býti náboženským a filosofickým poznáním posledního cíle a účelu člověka.

FRANTIŠEK GOGELA.

Květena biblická.

(Pokračování).

O vinicích.

Noe štípil vinici. Gen. 9, 20.

„Uvazuj k vinici oslátko své a ke kmenu vinnému, ó synu můj, oslici svou.“ Gen. 49, 11. požehnání Judy.

„Dal jsem vám vinice, kterých jste neštípili,“ Jos. 24, 13.

Vinice Filistínských spálily Samsonovy lišky. Soudc. 15, 5.

Vinice Nabothova, po níž toužil Achab. III. Král. 21, 2.

„Navraťme jim i vinice jejich i zahrady olivové jejich.“ II. Esdr. 5, 11.

„Ty jsi (Bože) vinici svou z Egypta přenesl, ... přikryla hory stínem svým a révím svým cedry Boží.“ Žalm 79, 9. 11. — lid israelský rozšířil se až na Libanon.

„Přes pole člověka lenivého šel jsem a přes vinici člověka nemoudrého, a hle, všecko porostlo kopřivami a trní přikrylo svrček jeho.“ Přísl. 24, 30.

„Postavili mne za strážnou na vinicích: vinici svou neostříhala jsem.“ Cant. 1, 5.

„Vinice kvetoucí vydávají vůni svou.“ Cant. 2, 13.

„Vinici má Pokojný (Šalomoun) v Té, kteráž má národy, odevzdal ji strážným, ... vinice má přede mnou jest.“ Cant. 8, 11, 12.

Vinice plodící místo hroznů plané víno. Is. 5. — Israel.

„Bude moci jísti jedenkaždý z vinice své.“ Is. 36, 16. — pokoj.

„Štěpujte vinice a jezte ovoce z nich.“ Is. 37, 30. — mír.

„Já pak jsem tě štípil vinici výbornou, ... kteráž jsi se mi tedy proměnila ve zlé, vinice cizí“ (Israeli). Jer. 2, 21.

„Jísti bude vinici tvou i fík tvůj“ (Israeli nepřítel). Jer. 5, 17.

Vinice = Israel. Ezech. 17, 6. 7. 8.

„Matka tvá jako vinice krví tvou u vody štípena jest. Ez. 19, 10. — Judsko vzmožlo se a kvetlo jako vinice.

„A budou štěpovati vinice.“ Ez. 28, 26. — Israelští budou míti pokoj.

„Zkazím vinice její i fíkoví její.“ Os. 2, 12. — odejme dobrodiní Hospodin.

„Obrátil vinici mou v poušť.“ Joel 1, 7. — pohroma.

„Vinice zahanbena jest.“ Joel 1, 12. == pohroma.

„Fík a vinice vydaly sílu svou.“ Joel 2, 22.

„Bil jsem vás větrem žhoucím a rzí, množství zahrad vašich a vinic vašich, . . . avšak nenavrátili jste se ke mně, dí Hospodin.“ Amos 4, 9.

„Vinice nejlíbeznější štípiti budete a nebudete pítí vína jejich.“ Am. 5, 11.

„I po všech vinicích bude kvílení . . . praví Hospodin.“ Am. 5, 17.

„Štípiti budou vinice a pítí víno jejich, a dělati budou zahrady a jísti ovoce jejich.“ Am. 9, 14. = blaženost říše Messiášovy.

„I položím Samaří jako hromadu kamení na poli, když se štípí vinice.“ Mich. 1, 6.

„Plodu nebude na vinicích.“ Hab. 3, 17. = spustošení země chaldejskými.

Štěpovati budou vinice a nebudou pítí vína jejich.“ Sof. 1, 14. = trest Boží.

„Aniž bude neplodná vinice na poli,“ dí Hospodin. Mal. 3, 11. = požehnaní.

„A řekl těm, kteří stavěli domy a brali si ženy a štěpovali vinice, aby se navrátili.“ (Judas makkabejský.) I. Makk. 3, 56.

Dělníci na vinici. Mat. 20, 1.

Pronajatá vinice. Mat. 21, 33., Mar. 12, 1., Luk. 20, 9. 10.

„Strom fíkový na vinici.“ Luk. 13, 6.

„Kdo zakládá vinici a z ovoce jejího nejí?“ I. Kor. 9, 7.

„Anděl sebral vinici země.“ Zjev. 14, 19.

Jako v čas žní pozůstalé na polích klasy měly se nechati chudým a pocestným, nejinak měl se jim i na vinicích nechati páběr a spadlá zrna. „Aniž na vinici své páběr a zrn spadlých sbíratí budeš, ale chudým a pocestným toho k sebrání zanecháš.“ Lev. 19, 10.

Z tykvicovitých — Cucurbitaceae, pěstovaly se okurky a melouny; pocházejí z Asie střední a jižní a ode dávna v ostatních dílech světa se pěstují; na rozmanité škůdce stavěli strašáky a hlídačské boudy, jako i nyní u nás.

Okurka (*Cucumis sativus* L.); meloun (*Cucumis melo* L.); meloun vodní (*Cucumis citrullus* L.).

Vodní melouny bývají v Egyptě skoro metr dlouhé a půl metru tlusté, obsahují velmi obcerstvující, sladkou šťávu; ode dávna se v Egyptě pěstovaly. V Egyptě a Syrii jedí se oranžové melouny, které jsou delší, měkčí a sladší než naše okurky, jako ovoce.

Israelští reptali na pouti: „Na mysl nám přicházejí okurky a melounové a pór a cibule a česnek.“ Num. 11, 5.

„Zústavena jest dcera Sionská jako chaloupka na okurkovišti.“ Is. 1, 8.
= mizerná.

„Jako v okurkovišti strašidlo nic nehlídá, tak jsou bohové jejich.“
Bar. 6, 69.

Cibule obecná (*Allium cepa* L.), pór zahradní (*A. porrum* L.) a česnek kuchyňský (*A. sativum* L.) jsou z řádu lilijovitých — Liliaceae, a namnoze neznámé vlasti; cibule v Egyptě jest měkká a sladká, pór se jedl s chlebem. Israelští na poušti na ně vzpomínali. Num. 11, 5.

Dá se souditi, že se mimo uvedené druhy ještě jiné zeleniny pěstovaly, ačkoli bližší jich udání schází. (Vulg. olus, olera).

Zahradu na zeleniny chtěl sobě udělati král Achab z vinice Nabothovy. III. Kr. 21, 2.

„Lépe jest s láskou pozván býti na zeli, než na krmné sele s nenávisť.“ Přisl. 15, 7.

Farizeové dávali desátky ze všelikých zelin Luk. 11, 42.

Šafrán obecný (*Crocus sativus* L.) z řádu kosatcovitých — Irideae, pochází z Malé Asie a sází se u množství v Evropě jižně a střední; splaněle roste i v okolí Bozenu v Tyrolích na mezích, ve vinicích a zvláště na lukách, které se třikrát sekou; kvete v září a říjnu; má kulovitou hlízu jako vlašský ořech velikou, několik dlouhých čárkových listů a květ podobá se tvarem našemu ocúnu; jest bledě fialový, tmavěji, skoro brunatně žilhaný, blizny červené, které dávají „šafrán“; v Asii se ho užívá v lékařství, jako koření a barviva a přidává se do voňavek. Šafrán jarní (*Crocus vernus* L.) roste planě v jižní Evropě; u nás často za ozdobu se pěstuje a jako zvláštnost ještě u Spálova na Hranicku planě roste.

„Rostliny tvoje nard a šafrán.“ Cant. 4, 4.

Máty, z řádu pyskatých — Labiatae, k nimž náležejí na př. i naše obecné hluchavky, jsou rostliny aromatické vůně; u břehů a na místech vlhkých rostou u nás hojně máta lesní, vodní a přeslenatá (*Mentha silvestris* L., *aquatica* L., *verticillata* L.); máta pepřná (*M. piperita* L.) a kadeřavá (*M. crispa* L.) v zahradách se pěstují.

Z máty fariseové dávali desátky. Mat. 23, 23. a Luk. 11, 42.

Routa obecná (*Ruta graveolens* L.) z řádu routovitých — Rutaceae, jest bylina nebo polokeř lysý, sivozelený, má květy v rozdvojovaných vrcholcích nalezenale žluté. Roste ještě s jinými druhy po Evropě jižně na výslunných suchoparných kopcích, u nás pak nezřídka se pěstuje v zahrádkách. Josephus Flavius v knize „o válce židovské“ píše, že v paláci krále Herodesa rostla routa podivuhodné velikosti fíku až do války židovské, v níž vzala za své. Matthioli také udává, že kde roste hojně routy, nezdržují se hadi.

Z routy fariseové dávali desátky. Luk. 11, 42.

C. Listnaté stromoví a křoví.

Smokvoň egyptská čili sykomora (*Ficus sycomorus* L.) z kopřivovitých, příbuzná smokvoně obecné, jest mnohověký, moruši bílé podobný strom až 16 *m* výše, má velmi tlustý kmen a velmi dlouhé větve, jest vyšší a silnější než smokvoň obecná čili domácí fík, listy jsou vejčité, srdčité vykrojené a ovoce podobá se fíku, jest však menší, méně chutné a živí se jím chudší lid, také se ho používá za lék. Roste na Rhodu, v Palestýně, Egyptě a Habeši. V Jerichu vystoupil celník Zacheus na strom planého fíku — sykomory — aby viděl Spasitele; Jericho, které bylo kdysi rájem Palestýny, jest nyní pustina, proto tam sykomora už neroste. V Egyptě jest skoro jediný strom, který skládá lesy a se smokvoní obecnou a palmou datlovou stromoví ovocné tvoří; ovoce má prý po celý rok. Význačný jest svým dřevem, které jest sice měkké, ale velmi trvanlivé; zpracovávalo se na různé nářadí, a v Egyptě dělali z něho rakve na mumie; největší díl těchto rakví jest ze sykomory a některé, ač tři tisíce let staré, jsou dosud dobře zachovalé. Sykomora se také jmenuje „planý fík“.

V Palestýně musel býti velmi hojný na polích. III. Král. 10, 27.

„Zlata a cedrového dřeva bylo jako planého fíkoví, které roste na luzích u velikém množství“. 2. Paral. 1, 15.

„Plané fíky jsme podřali a cedry nasázíme“. Is. 9. 10., přísloví, týkající se pýchy.

„Pastucha jsem já (Amos), česající plané fíky.“ Amos 7, 14. — ty jsou velmi sladké.

Zacheus na stromě planého fíku v Jerichu. Luk. 19, 4.

Pisták obecný (*Phoenix dactylifera* L.), hebr. tamar z řádu palm — Palmae, jest stepilý, až 30 *m* vysoký, přímého nerozvětveného kmenu nahoře se 40—80 tenkými větvemi; každý list jest asi 3 *m* dlouhý, složený z lístků úzkých, kopinatých. Pisták jest dvojdomý; květy prašnickové jsou bílé, trochu menší než u konvalinky a velmi husté a četné, bývá jich v latě 12—16 tisíc; pestíkové jsou zelenavé a bývá jich přes 2 tisíce, z nichž však mnoho opadá, takže na jedné latě asi 200 kusů datlí vyžívá. Několik stromů prašnickových může oplodniti celý les pestíkových. Pisták roste rád u vody a na vlhkých písčinách a tam, kde už se jiné rostliny nedaří, jest rozšířen v severní polovici Afriky, v Levantu, Persii, Arabii, východní Indii a též v jižní Evropě, kdež však jejího ovoce nedozrává. Jest strom velmi užitečný svými plody „datlemi“. Datle zrají pět měsíců a vyhlížejí jako naše slívy, mohou se jísti bez další přípravy buď čerstvé nebo sušené, mají chuť a vůni výbornou, jsou sladké, zdravé a syté. Obyvatelé krajin, kde roste datlovník, čekají na sbírku datlí, jako my na žně a věnují proto pěstění těchto stromů všecku péči. Umělé oplodňování těchto stromů už v pradávných dobách bylo známo. Na oásách v písčinách tvoří datlové palmy celé lesy, poskytující karavanám žádoucího občerstvení. Také se sází, čímž povstalo mnoho odrůd; množí se semenem, obyčejně však odnoží. Česání datlí jest velmi obtížno, poněvadž kmen jest vysoký, tlustý a hladký, proto si pomáhají při něm okem z provazu a šoupáním sobě pomáhají na strom. Datlovník dosahuje stáří

300 let, ve stáří však ovoce nenese. Dřevo poskytuje staviva i paliva, listů se používá za oháňky a pletou se z nich koše. Palma jest obrazem velikosti, krásy, štěstí, vytrvalosti a zvláště vítězství, a v pradávných dobách dávali je do rukou rekům a vítězům, palmu vítěznou dává církev do rukou svatých mučovníkův; některé druhy pěstují se u nás v kořenáčích.

O palmě vůbec.

Israelitští přišli do Elim, kdež bylo dvanáct studnic a sedmdesát palem. Ex. 15, 27.

Ratolesti palem měli vzíti ke slavnosti stánků. Lev. 23, 40. a Neh. 8, 15.

Jericho bylo nazýváno „městem palem“. Soudc. 1, 16. a 3, 13.

Debora sedávala pod palmou, kteráž jménem jejím sloula. Soudc. 4, 5.

Po dobytí hradu jerusalémského vešli Israelští do něho s chválou a ratolestmi palmovými. I. Makk. 13, 51.

Když Judas dobyl Jerusaléma, nosili Israelští oštěpy břečtanem ovinuté a ratolesti zelené i palmy k slávě Hospodinově. II. Makk. 10, 7.

Ratolesti palmové při slavném vjezdu Kristově do Jerusaléma. Mat. 21, 8 a Jan 12, 13.

Palma za ozdobu.

Rytiny palem ve chrámu. III. Král. 6, 29. 32. a II. Paral. 3, 5.

Na deskách měděných umyvadla vyryté palmy. III. Kr. 7, 36.

Z vidění Ezechielova nového chrámu: palmy síňce Ez. 40, 31, řemeslně udělaní cherubové i palmy, mezi dvěma cheruby palma 41, 18, 19.; palmy vyryté na stěně chrámové 41, 20.; na dveřích řezby palem, jakož i na stěnách 41, 25.; na podpůrkách síňce podobenství palem sem i tam, 41, 26.

Obrazně.

„Spravedlivý jako palma kvěsti bude“. Žalm 91, 13.

„Vlasy jeho jako ratolestky palmové.“ Cant. 5, 11, mluví nevěsta.

„Postava tvá podobna jest palmě.“ Cant. 7, 7, mluví ženich.

„Vstoupím na palmu a uchopím ovoce její.“ Cant. 7, 8, ženich.

„Jako palma v Kades jsem vyvýšena.“ Sir. 24, 18. (moudrost).

„Synové Aronovi ve slávě své stáli vůkol něho jako ratolesti palmové.“ Sir. 50, 14. (kněží okolo Šimona velekněze.)

„Ku podobenství palmy vzdělány jsou“ Jer. 10, 5. (modly = tvrdé, nepohnutelné,

„Palma i jabloň i všecko stromoví polní uschlo.“ Joel 1, 12.

Řečík terebint (*Pistacia terebinthus* L.) z řádu š k u m p o v í t ý c h — Terebinthaceae, hebr. ela, ella, jest asi 5 m vysoký strom, který dospívá velkého stáří, má rozsedalou kůru, velmi nepravidelný koš, lichospeřené, 3—4 jařmé listy s vejčitokopinatými lístky, které jsou z mládí pěkně červené, později tmavě zelené, květy drobné v latách úžlabičných a peckovice kulaté, zvlčí hrachu, modravé; kvete v dubnu a zraje v dubnu druhého roku; roste na skalnatých svazích horských v Levantu a jižní Evropě, u nás v Přímoří, jižní Krajině a jižních Tyrolích zvláště v okolí Bozenu, zde však jen křovitý; jižněji tvoří malé stromy. V krajinách jižních sází se do zahrad za ozdobu a v Levantu se jádra jí. Z naseknutého stromu vytéká šáva „terpentýn“, pravý jest bílý nebo narusalý, průzračný a hustý, příjemné fenyklové vůně a balsámové chuti. V Levantu jej mívají v ústech, protože prý posiluje a bělí zuby a napravuje dech. Řečík pistaciový (*Pistacia vera* L.), který dává zelené mandle, a lentyšek (*P. lentiscus* L.), který dává vonný mastix, rostou v zemích středomořských. U nás z tohoto řádu zplaňují anebo v sadech za ozdobu se pěstují š k u m p a o c e t n á (*Rhus typhina* L.) a r u j (*R. cotinus* L.)

Jakob zakopal modly pod terebintem, který jest za městem Sichem. Gen. 35, 4.

Bratři měli Josefovi do Egypta přinést terebintu. Gen. 43, 11.

Saul a Israelští přišli do „údolí terebintového“ k boji proti Filistínským na pomezí Dommim v zemi judské, I. Král. 17, 2. a tam bojovali, 17, 19.

Prorok jeden našel muže Božeho an sedí pod terebintem III. Kr. 13 14.

„Já jako terebint rozložila jsem ratolesti své.“ Sir. 24, 22. = moudrost.

„Bude na ukázkou jako terebint a jako dub.“ Is. 6, 13. = zbylý lid israelský po pohromě.

„Na pahorcích zapalovali vonné věci pod dubem, topolem a terebintem.“ Os. 4, 13; zde mají české překlady „pod jilmem“.

Duby jsou z řádu č í š k o n o s n ý c h — Cupuliferae; u nás rostou obecně dub letní čili křemelák (*Quercus pedunculata* Ehrh.) a dub zimní čili drnák (*Q. sessiliflora* Sm.) Duby teplejších krajin jsou:

Šipák (*Q. pubescens* Willd.) podobá se našemu dubu zimnímu, jest výše 18—20 m a má listy z jara plstnaté, roste v Orientu, v celém Středozeří až do teplých krajů v Čechách a jižní Moravě.

Dub chrast (*Q. Aegilops*) má listy podlouhle vejčité, pilované a zubaté, mělce chobotnaté a plodí jedlé žaludy; roste v Levantu a jižní Evropě.

Dub halkovec (*Q. infectoria* Ol.) jest keř nebo stromek, má listy šedavě zelené a roste v Řecku, Malé Asii až do Persie.

Dub kermesový (*Q. coccifera* L.) jest stromovitý keř s vejčitými listy, na něm žije červec „kermes“ (*Coccus ilicis*), užitečný v barvířství a lékařství; roste v Levantu, jižní Evropě a Istrii.

Dub česvina (*Q. ilex* L.) jest strom nevysokého vzrůstu, má celokrajné, na rubu šedoplstnaté, vejčité a kožovité listy, které přezimují, někdy bývají také zubaté a pichlavé; má také jedlé žaludy, roste ojedinele mezi jinými stromy na suchoparech severní Afriky a jižní Evropy až po jižní Tyroly, poskytuje těžkého a tvrdého dříví na rozličná náradí. Tento strom nazývali Římané „*ilex*“.

Dub plut (*Q. suber* L.) jest přes 10 *m* vysoký, má kůru houbovitou, jinak se podobá česvině a má vždy zelené listy a jedlé žaludy; roste na křemenitých suchoparech v Levantu, severní Africe a jižní Evropě a tvoří ve mnohých krajinách rozsáhlé lesy; z houbovité kůry vyrábí se kork.

Debora, chůva Rebekky, byla pochována při samé hoře Bethel pod dubem, proto nazváno místo „dub pláče“. Gen. 35, 8.

V předním stánku Hospodinově stál dub, pod nímž postavil Josue kámen převeliký pro svědectví Israelským. Jos. 24, 26.

Anděl Hospodinův posadil se pod dubem, kterýž byl v Efra, a tam se ukázal Gedeonovi. Soudc. 6, 11, 19.

Abimelecha, syna Jerobálova, ustanovili sobě Israelští za krále podle dubu, kterýž stál v Sicheu. Soudc. 9, 6.

„Přijdeš k dubu Thabor“, pravil Samuel k Saulovi, když měl hledat oslic. I. Král. 10, 3.

Absolon na dubě, který byl hustý a veliký. II. Kr. 18, 9.

Kosti Saulovy a synů jeho pochovány pod jedním dubem v Jabes. I. Paral. 10, 12.

„Budete jako dub, z něhož listí prší“ = Judští. Is. 1, 30.

„Den Hospodina na každého pyšného . . . na všechny cedry libanské i na všechny duby basanské.“ Is. 2, 13.

„Bude na ukázkou jako terebint a jako dub.“ Is. 6, 13. = pohroma.

„Sochař (model) poráží cedry, běře svídu i dub.“ Is. 44, 14. (Vulg. *ilicem et quercum*.)

„Duby z Basan tesali k veslům tvým“ (Tyre.) Ez. 27, 6. = tvoji krajané pečovali o tvou nádhery a moc. Duby basanské byly proslulé, jako sanirské jedle.

Pod dubem obětovali Judští modlám. Os. 4, 13.

„Vyplenil Hospodin Amorrhejského, a byl silný jako dub.“ Amos 2, 9.
U Hebronu ukazuje se dub Abrahamův, který má 7 *m* v objemu.

Moruše černá (*Morus nigra* L.) z řádu morušovitých — *Moreae* roste původně ve střední Asii, v Evropě jižní jest zdivočelá; již prý tomu tisíce let, co ten strom v Persii do Evropy jižní přesazen; také v Evropě, střední dávno pro své ovoce se sází. Pro hedbávníky sází se moruše bílá (*Morus alba* L.) a vlast její jest jako moruše černé.

„Slonům ukazovali krev z hroznů a moruši, aby je rozlitali k boji.“ I. Makk. 6, 34. ve vojsku krále Antiocha Eupatora v boji proti židům.

„Díte-li tomuto morušovému stromu; vykořeň se a přesad se do moře, a uposlechne vás.“ Luk. 17, 6.

Vodoklen východní (*Planatus orientalis* L.), z řádu kopřivovitých, tedy z příbuzenstva žahavek a fíků, jest statný, košatý strom s listím dlanito-laločnatým; kůra jeho se loupe; roste v Evropě jižní, na ostrově Kandii a v mírné Asii; u nás často v alejích a sadech se sází, a už starým Řekům a Římanům byl oblíbeným stromem; u nás mu příliš tuhé zimy škodí. Jemu se podobá vodoklen západní (*P. occidentalis* L.), který má list méně laločnatý, pochází se severní Ameriky, sází se jako předešlý a snáší lépe naše zimy. Platanům podobají se naše javorovité stromy, proto čteme v českých překladech Vulgaty místo „platan“ — „javor“. Náš javor horní (*Acer pseudoplatanus* L.) roste na poříčích a v horských lesích až po Balkán a Kavkaz, javor mléčný čili klen (*A. campestre* L.) a babyka (*A. campestre* L.) jdou ještě víc k východu a jihu.

Jakobovy zelené oloupané pruty topolové, vrbové a z platanů při plození ovec. Gen. 30, 37.

„Jako javor vyvýšena jsem u vody na ulicích.“ Sir. 24, 19.

„Javorové nebyli rovni ratolestem jeho.“ Ez. 31, 8. = bývalá moc krále assyrského.

Topoly jsou z řádu vrbovitých — Salicineae; náš topol bílý čili linda (*Populus alba* L.), osyka (*P. tremula* L.) a topol černý (*P. nigra* L.) rostou i v Orientu a severní Africe; topol vlašský (*P. pyramidalis* Roz.) roste v Levantu, byl nejdříve přinesen do Vlach a v 18. století do střední Evropy; u nás se velmi zhusta sázel při silnicích, v novější době ustoupil zde ovocnému stromoví.

Jakobovy oloupané topolové pruty, viz u vodoklenu, Gen. 30, 37.

Pod topolem obětovali modlám Israelští. Os. 4, 13.

Vrby jsou obecné keře a stromy našich břehů a vlhčín. Vrba bílá (*Salix alba* L.), křehká (*S. fragilis* L.), mandlová (*S. amygdalina* L.) a nachová (*S. purpurea* L.) rostou také v Orientu a z nich bílá a nachová i v severní Africe; vrba smutková (*S. babylonica* L.) roste v západní Asii a Levantu a sází se u nás v sadech, u vod a na hřbitovech za ozdobu.

Ratolesti vrb potočních ke slavnosti stánků. Lev. 23, 40.

„Obkličuje ho vrbí poboční.“ Job 40, 17 = Behemothia.

„Na vrby zavěšovali jsme nástroje hudby své.“ Žalm 136, 2. (v zajetí babylonském).

Jilmy (břest, vaz) jsou známé stromy z řádu jilmovitých — Ulmaceae, rostoucí v lesích na rovinách a v nižším horstvu. Jilm polní (*Ulmus glabra* Mill.) rozšířen jest v Syrii, severní Persii a severní Africe. V Lombardii sázejí jilmy a vinou po nich révu vinnou.

„Dám na poušť cedroví a trní a myrtoví a dříví olivové, postavím na poušti jedloví a jilmoví a zelenec spolu. Is. 41, 19.

Rohovník obecný (*Ceratonia siliqua* L.), čili svatojanský chléb jest blízce příbuzným našim motýlokvětým (hrách, bob, vikve, jetele, akát atd.), roste jako strom asi 15 m vysoký, křivých větví a nehusťého koše s tmavě růžovým květem; plody jsou visuté a smáčknuté lusky; roste v krajinách středomořských a jest vždy zelený; v těchto krajinách živí se zvláště chudý lid jeho lusky, které se zovou „svatojanským chlebem“, protože sv. Jan Křtítel na poušti jimi se živil; také dobytek se jimi krmí. Mlátem (Vulg. *siliquis*), kterého se žádal nasytiti marnotratný syn, jsou asi míněny lusky svatojanského chleba. Luk. 15, 16., protože tento strom jest v Palestýně hojným, odkud se záhy rozšířil po krajinách severní Afriky a jižní Evropy.

Kapinice pravá (*Acacia vera* W.) jest strom z řádu motýlokvětých, zvící ořechu, má v listových úžlabičkách krátké dvojčetné trny, 5 jařmé speřené listy a lístky 8—10 jařmé, čárkovité, tupé; květy ve strboulech; má lehké a krásné dřevo, velmi pevné a vytrvalé; roste z Egypta až na Senegal, na sinajském poloostrově, zde již nikoli tak hojně a v tak velikých stromech, jako dřív, poněvadž se lesy pustoší. Kapinice jest velmi mnoho druhů, které rostou jako stromy a keře a v pustinách horských pásem zároveň s jinými rostlinami tvoří neproniknutelné houštiny; některé vyměšují z kůry klovatinu (*gummi arabicum*), některé dávají vzácná dřeva aneb jsou jinak užitečny. Při vzdělaní sv. stánku, jeho oltářů a náradí mělo dřevo akacie, hebr. Šittim (Vulg. *setim*), veliký význam. Příbuzná citlivka stydlivá (*Mimosa pudica* L.) pěstuje se u nás ve květináčích.

Dříví Setim měli Israelští obětovati na svatý stánek. Ex. 25, 5., totéž 35, 7.

Desky ve stánku ze Setim. Ex. 26, 15.

Čtyry sloupy ve stánku pro oponu ze Setim. Ex. 26, 32.

Archa úmluvy měla býti ze Setim. Ex. 25, 10, též 37, 1.

Sochory pro ni rovněž. Ex. 25, 13. a 37, 4.

Stůl rovněž. Ex. 25, 23 a 37, 10.

Sochory pro něj rovněž. Ex. 25, 28. a 37, 15.

Oltář k zápalným obětem rovněž. Ex. 27, 1. a 38, 1.

Sochory pro něj rovněž. Ex. 27, 6. a 38, 6.

Oltář do svatyně ku pálení vonných věcí a sochory k němu. Ex. 30, 1. 5. a 37, 25, 28.

Myrta obecná (*Myrtus communis* L.) z řádu myrtovitých — Myrtaceae, jest 1—5 m vysoký keř, v nejjihnějších končinách stromovitý, přímý; roste na výslunných úbočích pahorků podél moře střeozemního a adriatického; u nás často ve květináčích se pěstuje.

Ratolesti myrtové o slavnosti stánků. Neh. 8, 15.

„A dám na poušť cedroví a myrtoví.“ Is. 41, 19. — pomoc Boží.

„Místo kopřivy vzroste myrt.“ Is. 55, 13. — vysvobození lidu Božího. Anděl Boží stál mezi myrtovím (Vulg. *myrteta*.) Zach. 1, 10. 11.

Růže planá (*Rosa canina* L.) roste u nás v četných odrůdách; za vlast růže stolisté udává se Kavkazsko a matkou její zdá se býti růže rakouská (*R. austriaca* Cr.), kterou vidáme i u nás v pahorkatinách na pokrajích rolních, u křovišť a lesů, jest nízká a má velké úhledné květy živě růžové; z růže stolisté vyrábí se v Malé Asii oblíbená růžová voda. Růže pižmová (*R. moschata* Mill.) roste planě v Asii a severní Africe a má květy v latách; tamtéž se i pěstuje a vyrábí se z ní růžový olej. Růží jest veliké množství druhů s nespočítanými odrudami a jsou u nás oblíbenými zahradními květinami. Růže jest obraz krásy, radosti a mlčenlivosti, odtud latinský útvar „sub rosa“. Růže se pěstovaly u Jericha.

„Ona pak červená jsouc jako růže“, (Vulg. roseo colore) Esth. 15, 8.

„Ověňujme se růžemi, prve nežli uvadnou.“ Moudr. 2, 8.

„Jako květ růžový (V. plantatio rosae) v Jerichu“. Sir. 24, 18.

„Pučte se jako růže vsazená u potoku vod.“ Sir. 39, 17. = napomenutí.

„Jako květ růžový ve dnech jarních“. Sir. 50, 8. = chvála Šimona, velekněze.

Děvečka Rhode = růže, u dveří. Sk. 12, 13.

Rostlina, kterou poutníci ze Sv. země pode jménem „růže z Jericha“ přinášejí, jest choulivka jerišská (*Anastatica hierochuntica* L.) z řádu křížatých — Cruciferae, jejichž četné druhy, jako řeřišnice, ohnice, kokoška, peníze a mnohé jiné i u nás rostou a některé za ozdobu se pěstují. Choulivka jest bylina jednoletá asi 2 dm vysoká hned od země rozvětvená; po dozrání semen listů opadá, větve zdřevnatí, uschnou a schoulí se v klubko; vloží-li se uschlá rostlina do vody, rozloží se opět její větve, jakoby rostlina znovu oživila; choulivka roste na písčinách v Malé Asii, Syrii, Palestýně, Arabii. Také dva druhy kapradin, v raneček oživující (*Selaginella rediviva* Spr.) a v raneček šupinolistý (*S. lepidophylla* Spr.), rostoucí na vyšších horách v Kalifornii a Mexiku, mají podobnou vlastnost, a pod jménem „růže z Jericha“ se prodávají.

Zimostřez obecný (*Buxus sempervirens* L.) jest z řádu pryšcovitých — Euphorbiaceae, z nichž několik druhů u nás obecně roste, jest vždy zelený keř anebo strom asi 5 m vysoký, má lesklé, kožovité listy, na líci tmavé, na rubu bledě zelené; roste na výslunných výšinách v Levantu a jižní Evropě, u nás sází se za ozdobu v zahradách a obrubují se jím záhonky, protože se dá pěkně sestřihávat! u nás mu říkají „krušpánek“; v českých překladech bible: zelenec pušpán, (něm. Buchsbaum.)

„Dám na poušť cedroví . . . i zelenec spolu“, Is. 41, 19. = pomoc Boží.

„Sláva Libanu půjde k tobě: jedle i zelenec“. Is. 60, 13 = oslava církve sv.

Břečtan obecný (*Hedera helix* L.) z řádu aralkovitých — Araliaceae, jest známá plazivá a popínavá rostlina, rostoucí planě i v našich lesích a kvetoucí namnoze až po mnohých létech, pod květenstvími nabývají listy tvaru eliptického, kvete v září a říjnu. Staří Řekové a Římané jej zasvětili Bacchovi.

O Bacchových slavnostech bývali židé nuceni obcházeti „břečtanem ověnceni jsouce“. II. Makk. 6, 7.

„Oštěpy břečtanem ovinuté“ nosili židé po dobytí města a chrámu. II. Makk. 10, 7.

Kapara obecná (*Capparis spinosa* L.) z řádu kaparovitých — Capparideae, které se přibližují našim rostlinám křížatým a mákovitým, jest asi 2 m vysoký keř s plazivými nebo popínavými větvemi a úhlednými květy na dlouhých stopkách; nerozvitá poupata se sbírají a nakládají do slaného octa; dávají se do omáček. Větve jsou více méně trnité a listy vejčité nebo srdčité okrouhlé; roste na skalách, zdech, na písčítých, neplodných půdách a místy se pěstuje; rozšířen jest v Levantu, severní Africe a jižní Evropě, u nás až do jižních Tirol. Nakládaná poupata slují „kaprlata“.

„Rozmetán bude kapparis, nebo béře se člověk do domu věčnosti své“. Kaz. 12, 5. = celý ochabne.

Poněvadž Vulgata uvádí jméno „ilex“, možno zde dodatkem uvést cesminu evropskou (*Ilex aquifolium* L.), která roste jako vždy zelený strom 4—6 m výše, má listy kožovité, lesklé, někdy běloskvrnitě trnovité neb i beztrné, květy bílé a plodí červené bobule; roste zvláště v listnatých lesích v teplejších Evropě, též od Kavkazu po Himalaje; také za ozdobu v sadech se pěstuje; má těžké, velmi tvrdé dřevo. Jménem „ilex“ označovali už staří Římané druh dubu. Čeští překladatelé Písem sv. kladou za „ilex“ — svída, buk, smrk. (Pokračování.)

Dr. OTAKAR TAUBER.

O četbě.*)

Říkává se: „Pověz mi, s kým obcuješ a já ti povím, kdo jsi!“ Stejně můžeme dnes říci: „Pověz mi co čteš a já ti povím kdo jsi!“ Tisk je dnes kolbištěm, na němž se odbývá světový zápas názorů a tvoří se mínění veřejné. Tisk nazval Napoleon pátou velmocí. Četba je tedy nejdůležitějším činitelem dnešního života. Jako při každém díle, tak i při četbě třeba se řídit pravidly. Uvažme proto účel četby, proč máme čísti, čas, kdy máme čísti a způsob, jak máme čísti.

I.

Než začneme čísti knihu, tažme se hlasu svědomí: „Proč chci vlastně to čísti? Snad z pouhé zvědavosti, snad z marnivosti, abych se mohl chlubit, co vše jsem již přečetl? Stojí to za to, abych to četl? Budu z toho něco mít? Nikdy nemáme čísti z pouhé kuriosity a všetečnosti, nýbrž řídit se máme při četbě účelnou užitečností! Jak se zodpovíme jednou ze všeho, co jsme četli?“

*) Kázáno ve třech exhortách na reálce, na měšťance shrnuto v jednu.

Dobré je se zeptat spolehlivé osoby: Četl's to a je co na tom? Jako při jiných věcech i při četbě třeba spojovat užitečné s příjemným. Stroj tiskařský chrlí denně do světa spousty knih a listů, jednotlivec nemůže vše přečísti, proto je rozumno se poradit třeba kněze, abychom se nezaběhli. Pius IX vydal seznam názorů bludných v knihách a denních listech šířených. Kdyby byli křesťané všichni poslechlí a oněch knih a listů se varovali, oč dále bychom dnes byli již pokročili ve vědění a kolika pohrom lidstvo bylo by uchráněno. Tak padali lidé z propasti do propasti, ze zmatku do zmatku. Mnozí čtou, aby četli: toť ubíjení času!

Jak mnozí čtou bez výběru dobré nebo zlé jen proto, aby prý si osvojili pěkný sloh! Jak nízké to stanovisko! Což je sloh, forma, věci hlavní? To by znamenalo, že dobrý je ten, kdo pěkně mluví anebo má pěkný šat. Hlavní věc u člověka je, jak smýšlí, jaký je charakter. Čtouce máme tedy pátrat po tom, jaký je obsah knihy, jaký je duch její a co za myšlenky podává. Kdo čte proto jen, aby si osvojil pěkný sloh, osvojí si sloh, ale cizí a je pak nesamostatný, je nesvůj. Církev není proti četbě; vždyť právě církev knihy šířila, zakládala knihovny, ale chce, bychom četli k vůli svému zušlechtění, ku své spáse a mohli býti pak apoštoly pravdy a dobra. Kdo ovšem zlo chce a zlo hledá, může se pokaziti i svatou knihou. Dnes čte se příliš mnoho i na úkor vlastního povolání. Takové čtení je vlastně lenošení. Napřed je na nás, abychom vykonali potřebné pak je užitečné a potom příjemné. Svůj cíl totiž studium, musíme mítí předně na zřeteli a proto pořádek je i při četbě věcí největší. Je jistě lépe čas věnovati četbě, než karbanu a pití, ale čtème, až jsme vykonali své, až prázdný čas k tomu je ne však místo učení se nebo místo pozor dávati ve škole.

Nezáleží na tom, kolik knih jsme přečetli, ale jak. Non multa sed multum. Třeba čísti dobré věci s rozumem a vniknouti ve smysl myšlének, neboť jen tak lze si utvořiti úsudek. Kolik neoprávněných předsudků je zaviněno tím, že lpí mnozí příliš najednom svém autoru a tím se stávají jednostrannými! Nikdy tolik nebylo intelligence jako dnes a přece nikdy nebylo tak málo intelligence a to proto, že dávají mnozí za sebe myslet své knihy. své listy a vše přijímají bez úvahy: je to pravda, je to možné? Jejich list je jim papírovým papežem, byť dnes něco prohlásil za černé, co včera mu bylo bílé. Třeba slyšeti druhou stranu, když chceme býti spravedlivými! Papír snese vše i lež; není přece vždy vše pravda, co leckde vytisknuto nebo psáno. Kdo upřímě hledá pravdu, najde ji. Nemůžeme-li něco pochopiti při četbě, poprosme za osvětlení, neboť „kdo prosí, bere“ (Mat. 7¹⁵). Krásné myšlenky si třeba vypíšme do učebnice k případné věci nebo do sešitu; je radno seřaďovati výpisky dle jistých odborů; v čas potřeby se nám to shodí a nasbíráme si znenáhla užitečný materiál pro život. Pilný čtenář sbírá jako včelička z dobrých knih, co proň nábožensky nebo mravně cenno a účelno. Dobrá kniha je nejlepší přítel, ale špatná je největším škůdcem. Ostatně následky četby špatné nejlépe svědčí o tom, jak je škodlivá četba špatná.

II.

Již Kristus Pán pravil: „Varujte se falešných proroků!“ (Mat. 7¹⁵) t. j. varujte se převrácených zásad, špatných osob, ale varujte se i špatných

knih! Dnes se lze soukromě i veřejně doma i ve společnosti, ale nejvíce tiskem. Následky jsou: zmatek, anarchie, vzdor. Jak těžce odpykali naši prarodiče svou vševědyčtivostí i po zlém! Velmi sám sebe klame, kdo si namlouvá: já mohu i zlé čísti, však při tom na nic nemyslím. Duch lidský je jako houba; do čeho jej ponoříme, to do sebe vsaje. Konečně dle zákonů psychologických představa budí cit. Zlá představa budí city zlé. Z četby špatné vždy něco špatného v srdci zůstane. Kdo po kapkách třeba jen pije jed, jistě se otráví a kdo do svého myšlení a citění četbou častěji zlé představy a city přijímá, otráví celý život svůj, stává se skeptikem. My na příklad nevíme, co jsme před 14 dny jedli, a přece je to v nás, je to v našem těle, v naší krvi. Obdobně nejsme si třeba ani toho vědomi zcela, co jsme četli, ale je to v naší duši a z nenadání se to vynoří a poruchu působí. Tedy neříkej: „mně to nic neškodí!“ Sám Machar přiznává, že četba Dostojovského spisu „Zločin a trest“ mu vsugerovala, že musí něoho zavraždit, list od matky jej z halucinace vyléčil. Řekněte si upřímně, kdy vám napadly poprvé pochyby? Bylo to tehdy, když jste něco zlého zaslechli, viděli aneb četli! Nelze ani vše odporučiti, co Vrchlický, Neruda, Tolstoj, Havlíček a Čech napsali. K čemu sebe dráždit, když jsme beztoho křehcí a ke zlému naklonění? Varujte se knih a spisů, které s barnumskou reklamou jsou ohlašovány! Dobrá věc nepotřebuje reklamy takové, chváli se sama. Často musí autor psáti tak, jak objednal nakladatel, aby to co nejvíce vyneslo. K čemu čísti zlé, když je dosti dobrých knih a listů! Někdo mi řekne: Kdybych četl jen katolické listy a knihy, nevěděl bych, jací jsou kněží, papež a biskupové a jak církev chybuje. Na to odpovídám: Příteli, ty tedy chceš sbírat klepy? I v katolických dějepisech a listech najdeš pravdu.

Teprve nyní studiem pramenů vychází na jevo, jak naše dějiny byly zfalšovány. My se pravdy nebojíme. Lev XIII. otevřel archiv Vatikánu učencům všem bez rozdílu přesvědčení. Nebo mi řekneš snad: „Já mohu čísti i zlé, však hledám dobré“. Ty tedy chceš perly hledati v bahně a drahokamy ve smetí? „Zda-li sbírají hrozny z trní a z bodláčí říčky!“ Jsi již tak všestranně vzdělán, jsi již tak skálopevný, že se ve víře nezvikleš, že si můžeš zcela jistě správný úsudek utvořiti?“ Když si kupuješ látku na oblek, radíš se a vybíráš; když jisti chceš, vybíráš pokrmy jen neškodné, ale čísti chceš bez výběru leccajaký nevěrecký, nebo nemravný brak? Kdyby dnes, milení přátelé, večer přišel k vám cizí člověk a žádal nocleh. Zda se nebudete ptáti: kdo je, odkud je, co tu chce? Autory rozličné chcete však čísti aniž byste se přesvědčili, kdo je, jak smýšlí, jaké má úmysly a principy? Zkušenost vlastní a zkušenost života i dějin nám následky špatné četby dosti ozřejmuje. Když vydal Goethe svůj román „Werthers Leiden“, mladí lidé v Německu se střelili. Jaké názory může míti, kdo čte stále jen na př. listy jako Ruch, Havlíček, nebo knihy jaké vydal Zola, Machar. Rousseau jako chlapec osmiletý ztratil matku, jež zůstavila knihovnu ze samých nevěreckých knih. Rousseau je hltač a o 8mi letech ztratil víru i mravnost. Již zákon přirozený nám zakazuje vydávat se v nebezpečnosti hříchu. Kdo bez potřeby čte listy a knihy, jež urážejí víru a stud, vydává se v dobrovolné nebezpečí a tím hřeší. Kdo takové knihy a listy půjčuje jiným, dopouští se tolika hříchů, kolik osob knihami těmi o pravdu a ctnost připraveno. Nečtěte a nekupujte tedy knih, jež urážejí stud mrav a víru, nekupujte a nečtěte knih, které obrazotvornost příliš napínají! (Dokončení.)

Rozhledy světem.

—m— **Katolické školství v Belgii.** („Pharus“ I. P. J. Sternaux T. J.)
„Budoucnost katolické Belgie je úplně odvislá od výchovy naší mládeže“, pravil nedávno kardinál Mercier.

Proto hlavní starostí belgického episkopátu byla výchova mládeže. „Napřed stavba školy, potom kostela“, bylo u nich zásadou. A katolická veřejnost podporovala horlivě tyto snahy. Ze sjednocených těchto sil povstal systém volné školy, t. j. založeno na sta katolických škol národních, četné ústavy a konečně kvetoucí katolická škola vysoká.

Tento organismus je zbudován na solidním, neochvějném základě; neb, jak denní zkušenost učí, je pevným proti útokům a bouřím. Proti stálým pokusům omezit jeho těžce vydobytou svobodu, hájí se svou vlastní mocí. Je samostatný. Belgii neschází dnes tak nutný specifický, křesťanský, výchovný program. Neboť od první třídy obecné až po universitu může uvědomělý Belgičan žít v přesně katolickém ovzduší.

Ve školství obecném, jsou školy obecné, farní, soukromé a klášterní; poslední jsou velmi četné. Tak na př. řídí členové kongregace „bratří křesťanské školy“ 106 škol chlapeckých s více než 23.000 školáky. Tyto, jakož i mnohé jiné školy národní, jsou podporovány od státu, i jsou tedy též pod státním dozorem. V několika z těchto obecných škol řízených školními bratry, jsou též dvojtřídní školy pokračovací. Mimo to jsou v Belgii četné vyšší chlapecké a dívčí školy, ponějvíce pod vedením řeholníků. Katolické učitelské ústavy jsou jak v jednotlivých diecésích, jako na př. mechlínské, sv. mikulášské, pak jsou ústavy biskupské, nebo v různých náboženských řádech, které své vychovatele mládeže sami vzdělávají. Kandidáti učitelští skládají maturu před státní komisí. Křesťanští školní bratři odcházejí po maturě do semináře pro učitele škol středních, kdež po dvouletém kursu podrobují se zkoušce na učitele škol středních. Mají totiž v Belgii 20 katol. škol středních s 1473 žáky.

Zmínky zasluhují též školy nedělní, školy večerní pro dospělé, školy pro kreslení, školy průmyslové a odborné, které skoro výhradně jsou pod dozorem duchovních. Pamatováno tedy na to, aby se vyhovělo oprávněným požadavkům dnešní doby, všem rozumným nárokům dnešní kultury. Belgie má velký počet katolických gymnasií a katolických reálků. Většina gymnasií je biskupská ostatní jsou v rukou řeholníků, nejvíce jesuitů. Nejen tato gymnasia, nýbrž i reálky vykazují velkou návštěvu. Belgie má též nižší a vyšší katolické školy obchodní.

Pokud se týče katolického akademického vzdělání, jsou v Belgii dvě výchovny pro vědu, jedna v Namuru a druhá v Bruselu. Tam jsou státem uznané fakulty pro filosofii a literaturu, na nichž se připravují na doktorát. Titul doktora může však dáti jedině vysoká škola v Lovani. V loni měla 2260 studentů, mezi nimiž bylo 252 cizinců. Přicházejí sem na studie z Hollandska, Francie, Ameriky, Španěl a Německa.

Tak tvoří tato kvetoucí alma mater zároveň s ostatními četnými katolickými ústavami v srdci mládeže silnou ochrannou hráz v zuřícím boji.

Krásný důkaz jednotné, cílevědomé práce katolických přátel mládeže v Belgii. Katolické školství je mohutnou silou, s níž nepřátelé musí počítati — jest faktem, které nedávno na belgických sjezdech v Mechlině bylo konstatováno.

—m— **Národní školství** dle švédské statistiky vykazuje počet anal-fabetů v procentech těmito čísly: Německo 0·05, Švédsko 0·1, Švýcarsy 0·1, Dánsko 0·2, Velká Britanie 1·0, Hollandsko 2·1, Francie 2·6, Belgie 10·2, Rak.-Uhersko 25·7, Řecko 30·0, Itálie 31·3, Bulharsko 53·0, Rusko 52·0, Portugaly 70·0, Rumenie 75·0. Výdaje na národní školství obnášejí v celé Evropě okrouhle 2 miliardy korun. Z toho připadá na Rusko 5%, Rakousko 12%, Velká Britanie 25%, Německo 33%. Evropa má 465.451 škol, 1,050.632 učitelů a 45¹/₄ mil. žáků. V Rusku 195.000 učitelů, ve Vel. Britanii 177.629, v Německu 168.000, ve Francii 158.000 a v Rak. Uhersku 127.855 učitelů.
„Katech. Monatsschrift.“

Srbské učitelstvo v Uhrách, pokud působí na konfesijních školách srbských, sdruženo je ve spolku, zvaném po předním srbském paedagogovi v již. Uhrách. Natošević, se sídlem v Novém Sadě. Ač jest učitelů srbských v Uhrách počet nevalný a ač ani všichni srbští učitelé nejsou členy spolku; vykonal „Natošević“ znamenitý kus práce mezi uherskými Srby na poli školském i osvětovém vůbec. Spolek koupil největší srbské knihkupectví a tiskárnu v Uhrách a opatřil pro tyto podniky a pro svou záložnu (zvanou rovněž „Natošević“) vlastní dům. Základní fond spolku činí 50.000 K, knihkupectví a knihtiskárna má cenu 70.000 K, dům 60.000 K, v záložně vkladů 106.000 korun.

Evropské university. Dle statistiky týdeníku „Science“ je v Evropě 125 universit, které měly loni 228.732 posluchačů. Největší universita je v Berlíně, která svým počtem 13.884 posluchačů předstihla poprvé universitu pařížskou s 12.985 posluchači. Na třetím místě je budapeštská se 6551, na čtvrtém vídeňská se 6205 žáky. Ze států má největší počet (21) universit Německo. Je na nich zapsáno 49 tisíc posluchačů. Francie má na 16 universitách 32 tisíc, Rakousko-Uhersko na 11 30 tisíc, Anglie na 15 25 tisíc, Itálie na 21 24 tisíc, Rusko na 9 23 tisíc, Španělsko na 9 12 tisíc, Švýcarsy na 7 6600, Belgie na 4 5 tisíc, Švédsko na 3 5 tisíc, Rumunsko na 2 5 tisíc, a Hollandsko na 5 universitách 4 tisíce posluchačů.

„Vychovatelské Listy“

:: vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpna a září. ::

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Ivančic. — Redakci vede Karel Tiray, katecheta v Ivančicích. — Týž přijímá všechny literární příspěvky. Za redakci a vydávání zodpovídá Robert Veselý ve Strážnici. — Administraci vede Fr. Zajíč, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. Expedici obstarává knihtiskárna R. ob. Veselého ve Strážnici. Tamtéž se přijímají reklamace.

Všecky příspěvky se honorují.

Tiskem Roberta Veselého ve Strážnici.